

ΔΗΜΩΔΗ BYZANTINA ἈΣΜΑΤΑ*

Εἰς παμπληθῆ τῶν διὰ στόματος φερομένων δημοτικῶν ᾠσμάτων τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ εὐχερῶς διακρίνομεν ἀρχαίκοις χαρακτῆρας καὶ δυνάμεθα ἀσφαλῶς ν' ἀναγάγωμεν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους· καὶ μόνων τῶν ἀκριτικῶν ᾠσμάτων, τῶν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀναφερομένων εἰς τὸ ἔθνικόν ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτη, ὁ ἀριθμὸς εἶναι μέγιστος. Ἀλλὰ πάντα τᾶςματα ταῦτα εὐνόητον εἶναι ὅτι πολλὰς ὑπέστησαν σὺν τῷ χρόνῳ μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις, ὥστε ν' ἀποβαίνῃ δυσχερεστάτη τοῦ ἀρχικοῦ τύπου αὐτῶν ἡ ἀποκατάστασις. Ὅθεν ἀκραιφνῆ καὶ ἀμετάλλακτα δείγματα τῆς δημώδους ἑλληνικῆς ποιήσεως κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὑπολείπονται μόνον τὰ παραδοθέντα ἡμῖν διὰ γραφῆς ὑπὸ συγχρόνων.

Ἀλλὰ τὰ οὕτω διατηρηθέντα μέχρις ἡμῶν λείψανα τῆς δημώδους ποιήσεως εἶναι ὀλιγοστά καὶ πενιχρότατα. Συνίστανται δὲ α) εἰς ᾠμάτια, σκωπτικὰ καὶ τὰ πλεῖστα, περὶ συγχρόνων γεγονότων, παρεμβεβλημένα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν γεγονότων τούτων ὑπὸ τῶν χρονογράφων. β) εἰς τὰς ἐμμέτρους ἐπιβοήσεις ἢ ἐπευφημίας ἢ ὡς δι' ἑλληνικῆς λέξεως τὰς ὀνομάζει ὁ Κικέρων, ἐπισημασίας (acclamations) τῶν δῆμων εἰς τακτὰς ἡμέρας ἢ περιστάσεις ἢ εἰς ἔκτακτα γεγονότα. γ) εἰς δημοτικὰ ᾠσματα, μάλιστα ἐρωτικά, συνυφασμένα εἰς μεγαλύτερα τεχνικὰ ποιήματα (οἷον εἰς τὴν διασκευὴν τῆς Ἀνδρου τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτη, εἰς τὴν Διήγησιν τοῦ Ἀχιλλέως, εἰς τὰ Κατὰ Λύβιστρον καὶ Ροδάμνην, εἰς τοὺς Στίχους περὶ τῆς ξενιτειᾶς) καὶ δ) εἰς ᾠσματα καταγεγραμμένα ἐν χειρογράφοις τῶν βυζαντινῶν χρόνων¹.

Πολλὰ τῶν εἰς τὰς δύο πρώτας κατηγορίας ὑπαγομένων γλωσσικῶν μνημείων ὑπέδειξαν ὁ Σπ. Ζαμπέλιος πρῶτος, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Σά-

* Ἐδημοσιεύθη εἰς περ. Λαογραφία 3(1911-12), σ. 622-652.

1. Ἐν χειρογράφοις τῶν βυζαντινῶν χρόνων φέρονται ᾠσματα· Ἐν μὲν ἐν κώδ. 512 τοῦ Cambrai τοῦ IB' αἰ. (περὶ οὗ κατωτέρω), Ἐν ἐν κώδ. τοῦ Προκοπίου τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης τοῦ IE' αἰ., ἐκδοθὲν ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου (ἐν Byz. Zts. 1894, τ. III, σ. 165 = Μικταὶ σελίδες, σ. 395) καὶ ἡ ἐν Addit. mss. τοῦ Βρεταν. μουσείου, ἀρ. 8241 ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλφάβητος τῆς ἀγάπης γνωστὴ συλλογὴ, ἡ ὑπὸ τοῦ W. Wagner ἐκδοθεῖσα. Πολλῶν πλείονα παλαιὰ ᾠσματα φέρονται ἐν χειρογράφοις τοῦ ΙΣΤ' καὶ τῶν ἐπομένων αἰώνων, περὶ ὧν βλ. Λάμπρον, ἐνθ' ἂν. καὶ Λαογραφ. Α' 149. 564, Β' 149. — Μνεῖα δημοτικῶν ᾠσμάτων γίνεται ὑπὸ βυζαντινῶν συγγραφέων, ὧν ἔνιοι παρέχουσι καὶ περιλήψεις αὐτῶν· περὶ τῶν ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου μνημονευομένων ἐργατικῶν ᾠσμάτων ἰδίαν μελέτην ἐδημοσίευσεν ὁ A. Naegle, Ueber Arbeitslieder bei Johannes Chrysostomos, ἐν Berichte über die Verhandlungen der kgl. sächsischen Gesellschaft d. Wissensch. z. Leipzig 1905, τ. LVII, σ. 101-142).

θας, ὁ Λάμπρος καὶ ὁ Κρουμβάχερ². Ἐσχάτως δ' εἰς τὸ τελευταῖον τεύχος τοῦ Βυζαντινοῦ Δελτίου ὁ γνωστότατος, διὰ τὰς μελέτας του προπάντων περὶ τῆς βυζαντινῆς μετρικῆς, Paul Maas ἐξέδωκε κριτικῶς ὄσα μνημεῖα φρονεῖ ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν³. Εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην περιλαμβάνονται τὰ ἐξῆς μνημεῖα:

Εὐφημία τοῦ ἐπάρχου Κύρου, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ.

- I Ἄκτα διὰ Καλοπόδιον, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ.
- II Αἱ κραυγαὶ τῶν μερῶν ἐν τῇ δημοτικῇ ταραχῇ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 561.
- III 1-4 Ἐπιβοήσεις τοῦ Μαυρικίου.
- IV 1-2 Ἐπιβοήσεις τοῦ Φωκά.
- V Τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου.
- VI Τοῦ κόμητος Ἀδελβέρτου.
- VII 1-2 Τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.
- VIII Εὐφημία τοῦ παγάρχου Ἀρσινόης.
- IX 1-17 Ἰσόστιχα καὶ ἀντίστροφα ἴσματα ἐκ τῆς Ἐκθέσεως περὶ τῆς βασιλείου τάξεως τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.
- X Χελιδόνισμα.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ Maas εἶναι πρότερον εἰσυναϊδῆτου καὶ αὐστηρᾶς κριτικῆς ἐργασίας καὶ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀσφαλὴς βᾶσις πρὸς εὐρύτεραν μελέτην τῶν δημοσιευομένων κειμένων. Ἐνεκα δὲ τῆς σπουδαιότητος καὶ τῆς σημασίας αὐτῆς ταύτης δὲν θεωροῦμεν ἀλλοστειλές νὰ ἐπιφέρωμεν παρατηρήσεις τινὰς περὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν κειμένων καὶ γνώμας περὶ διαφόρου ἀποκαταστάσεως ἐνίων τούτων καθὼς καὶ συμβολὰς τινὰς πρὸς συμπλήρωσιν τῆς συλλογῆς.

Εἰς τὴν συλλογὴν ὀρθῶς ποιῶν δὲν συμπεριέλαβεν ὁ Maas καὶ ἔξ εὐφημίας τῶν δῆμων τοῦ IB' αἰῶνος⁴, διότι, ὡς παρατηρεῖ, εἶναι αὗται λογίας προελεύσεως. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως δὲ ταύτης σαφῶς καταφαίνεται ὅτι ἠθέλησεν ἀποκλείσῃ τὰς ὑπὸ λογίων συντεταγμένας εὐφημίας, περιοριζόμενος εἰς μόνον τὰς ἀκραιφνῶς δημῶδεις. Ἄλλ' ἐπίσης δὲν ἔχουσι δημοτικὸν χαρακτήρα πᾶσαι αἱ εἰς τακτὰς ἡμέρας ἢ περιστάσεις ἐπαναλαμβανόμεναι εὐφημίας, ὅποια εἶναι αἱ εἰς τὸν παγάρχην τῆς Ἀρσινόης (VIII) καὶ αἱ ληφθεῖσαι ἐκ τῆς Ἐκθέσεως τῆς βασιλείου τάξεως τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (IX 1-17), μὴδὲ τῆς πρώτης ἐξαιρουμένης, ἥτοι τῆς τετραστίχου εἰς πολιτικούς στίχους εὐφημίας ἐπὶ τῷ ἔαρι κατὰ τὸ μακελλαρικὸν ἵπποδρόμιον. Ὅθεν ἢ ἔπρεπε νὰ παραλειφθῶσιν αὗται ἢ νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὴν συλλογὴν καὶ αἱ πολυπληθεῖς ἄλλαι παρὰ τῷ Πορφυρογεννήτῳ ὁμοίαι εὐφημίας. Διότι δὲν διαβλέπομεν τὸν λόγον, οὗ ἔνεκα κατεχωρίσθησαν μὲν ἰσόστιχά τινα καὶ κατ' ἀντιστροφὴν ἴσματα, παρελείφθησαν δ' ἄλλα πλεῖστα, ἂν καὶ ὁ Κων-

2. Αἱ παραπομπαὶ κατωτέρω ὑπὸ τὰ οἰκεία ἴσματα.

3. P. M a a s, *Metrische Akklamationen der Byzantiner*, ἐν *Byzantinische Zeitschrift* 1912, τ. XXI, σ. 28-51.

4. Δημοσιευθεῖσας ὑπὸ Σ π. Π. Λάμπρου ἐν Ν. Ἑλληνομνήμ. 1905 Β', 385-391.

σταντίνος ὁ Πορφυρογέννητος πολλαχοῦ ρητῶς λέγει ὅτι «τὰ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ», περί τινων δὲ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὰ λέγουσι χορεύοντες (σ. 279) καὶ πάντων σχεδὸν ἀκριβῶς σημειώνει τὸν μουσικὸν ἦχον⁵. Εἶναι λοιπὸν κατάδηλον, ὅτι καὶ αἱ παραλειφθεῖσαι εὐφημιαὶ οὐδεμίαν παρουσιάζουσι σπουδαίαν διαφορὰν πρὸς τὰς περιληφθείσας ἐν τῇ συλλογῇ, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν οὔσαι συντεθεμέναι, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν καὶ εἰς ὁμοίας περιστάσεις ἀδόμεναι. Ἐνταῦθα μάλιστα τῶν εὐφημιῶν ἔχουσι δημοτικώτερον χαρακτῆρα, καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν, ὡς λ.χ. αἱ ἐξ ὑπαμοιβῆς εὐφημιαὶ τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ τελουμένης τῆς φακλαρέας⁶.

Τὰ δὲ λοιπὰ τῆς συλλογῆς πρέπει, ὡς νομίζω, νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο παντελῶς διαφόρους ἀλλήλων κατηγορίας. Ὀνομάζει πάντα ἐμμέτρους ἐπιβοήσεις ὁ Maas· ἀλλ' ἐμμετροὶ ἐπιβοήσεις, πλὴν τῶν εἰς τακτὰς ἡμέρας ἢ περιστάσεις ὠρισμένων ἐκ τῶν προτέρων εὐφημιῶν, εἶναι μόναι αἱ ὑπὸ τοῦ ταρασσομένου ὄχλου ἄνευ τινὸς παρασκευῆς αὐτοσχεδίως μετὰ ρυθμοῦ καὶ μέλους ἐκφερόμεναι κραυγαί. Τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον δὲν ἦτο ἀσύνηθες, εἰς τὸν ἵπποδρομον μάλιστα, ἥδη ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ὁ Δίων ὁ Κάσσιος (OE' 4), οὗ τὴν μαρτυρίαν εὐστοχῶς μνημονεύει ὁ Maas, ἀναφέρων ἐξ αὐτοψίας ὁμοίον τι συμβάν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ τῆς Ρώμης τῷ 196, ἀποδίδει τοῦτο εἰς *θείαν ἐπίπνοϊαν*: «οὐ γὰρ ἐν ἄλλοις» λέγει, «τοσαῦται μυριάδες ἀνθρώπων οὔτε ἤρξαντο τὰ αὐτὰ ἅμα ἀναβοᾶν, ὥσπερ τις ἀκριβῶς χορὸς δεξιόστροφος, οὐδ' εἶπον αὐτὰ ἀπταιστώσως ὡς καὶ μεμελετημένα». Τοιαῦται ἐπιβοήσεις εἶναι αἱ παρὰ Maas α. I. II. III 2-4 καὶ IV ἤτοι ἐν ὄλῳ 8. Τὰ δὲ III 1. VI. VII 1-2 εἶναι ἄσματα δημοτικὰ («ἄσματιον ἐξ ἰδιώτιδος συγκείμενον γλώττης» ὀνομάζει διαρρήδην τὸ VII 1 ἢ Ἄννα ἡ Κομνηνή), τοιαῦτα δὲ πιθανῶς, καίπερ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ λεχθέντα, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν καὶ τὰ IV 2 καὶ V, τὸ δὲ X ἀποτελεῖται, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐκ πλειόνων ἄσματιων.

5. Παραδείγματα: Ἦχος α' (ὡς τὰ παρὰ Maas ἀρ. 10. 13. 14): Πορφυρογένν. σ. 44,9 45,1. 4.6.12 54,4 323,9 379,15. Ἦχος γ': σ. 37,16 38,8 39,5.16 40,10 57,13 58,5 375,8. Ἦχος δ': σ. 55,14 59,17 60,1 322,6.11.14.17 326,9. Ἀπελατικά ἦχος α' (ὡς τὸ παρὰ Maas 15): σ. 53,17 374,21. Ἀπελατικά ἦχ. δ': σ. 43,2 55,6. Ἦχος πλάγιος α': σ. 55,1 318,19. Ἦχος πλάγιος δ': σ. 41,14 55,10 57,19 58,19 59,1 60,13 375,2. Ἦχος βαρῦς: σ. 58,11 279,9. Ἀπελατικά ἦχος πλ. α' (παρὰ Maas ἀρ. 16): σ. 316,11. Ὁμοίως ἦχος πλ. γ': σ. 42,13. Ὁμοίως πλ. δ' (παρὰ Maas 8.6.11.12): σ. 43,8 59,9 253,17 281,20 314,8. Ὁμοίως ἦχος βαρῦς: σ. 367,23. Πλὴν τούτων χαρακτηρίζονται καὶ ἄλλα ἄσματα ὡς δρομικά (σ. 41,15.19 50,1 266,1 349,2), χορευτικά (σ. 295,5) καὶ ἄλλα παρατίθενται ἄνευ μουσικῆς ἐπισημειώσεως (πλὴν 2 παρὰ Maas, καὶ τὰ ἐν σ. 198,17 223,2.14).

6. Κ. Πορφυρογένν., σ. 351,4. «Κ. Προτόνου (;) καὶ νικῆς | Λ. Εἰς δεῖ, εὐδόκιμε. | Κ. Ἄγιε Τρισάγιε, | Νίκη εἰς τὸ Βένετον. | (Λ. Τὰ αὐτὰ, οἱ Πράσινοι εἰς τὸ Πράσινον). | Κ. Ναὶ [μουσικὸν σημεῖον] Δέσποινα Θεοτόκε· | Νίκη εἰς τὸ Βένετον | (οἱ Πράσινοι εἰς τὸ Πράσινον). | Κ. Τοῦ σταυροῦ ἡ δύναμις. | Λ. Νε Τοῦ σταυροῦ ἡ δύναμις | νίκη ἔχει τὸ Βένετον | (οἱ Πράσινοι «ἔχει τὸ Πράσινον»). | Κ. Θεοῦ τὴν νίκην ἔχεις· | τὸ πρόσωπόν σου Οὐράνιε· | (οἱ Πράσινοι «Ὀλύμπιε»). | Κ. Ὅλη δείλης σήμερον. | Λ. Ἐς [μουσικὸν σημεῖον] Ὅλη δείλης σήμερον, | καλὴ σου δείλης γίνεται».

Ἡ παλαιότητα τῶν ἐμμέτρων ἐπιβοήσεων εἶναι ἢ περὶ τοῦ ἐπάρχου τῶν πραιτωρίων καὶ τῆς πόλεως Κύρου (περὶ τὸ 430), ἀποτελουμένη ἐκ δύο τροχαϊκῶν τετραποδιῶν καταληκτικῶν⁷

*Κωνσταντῖνος ἔκτισεν,
Κῦρος ἀνανέωσεν*⁸.

Δευτέρα δὲ μετὰ ταύτην πρέπει νὰ ταχθῆ ἡ ἐπιβόησις τῶν δήμων περὶ τοῦ ἡνιόχου Πορφυρίου Καλλιόπα τοῦ Λίβυος, τῶν ἀρχῶν πιθανῶς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος⁹. Δὲν μνημονεῦει μὲν ταύτην ὁ Maas, οὐδ' ἄλλος τις τῶν περισυλλεζάντων δημῶδη βυζαντινὰ ἔμμετρα ἄσματα, ἀλλ' ἀναντιρρήτως εἶναι μνημεῖον σπουδαιότατον ὑπὸ ἔποψιν γλωσσικὴν καὶ μετρικὴν. Διεσώθη ἐν ἐπιγραφαῖς δύο πλευρῶν τοῦ βάθρου, ἐφ' οὗ ἴστατο χαλκῆ εἰκὼν τοῦ νικηφόρου ἡνιόχου, τοῦ ὁποίου τὰς ἱππικὰς νίκας ἐξυμνοῦσι περὶ τὰ τριάκοντα ἐπιγράμματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀνθολογίας¹⁰. Ὁ ἀνδριάς ἦτο ἰδρυμένος ἐν αὐτῷ τῷ Ἴπποδρόμῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰ., κατὰ τινα δὲ πιθανὴν εἰκασίαν, συληθέντος τοῦ χαλκοῦ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, τὸ ἐκ τριῶν λίθων συγκροτούμενον βάθρον αὐτοῦ μετηνέχθη ἴσως ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων εἰς τὸ προαύλιον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀγίας Εἰρήνης, ὅπου εὐρίσκεται μέχρι τῆς σήμερον. Αἱ τέσσαρες πλευραὶ τοῦ βάθρου ἔχουσιν ἀναγλύφους παραστάσεις τοῦ Πορφυρίου καὶ τῶν νεκρῶν αὐτοῦ, αἱ δὲ τρεῖς ἐξ αὐτῶν πλὴν τούτων καὶ ἐπιγραφάς. Ἡ μὲν κατὰ τὴν θέσιν ὅπου εἶναι ἐστημένον οὖν τὸ βάθρον ΒΑ πλευρὰ φέρει ἀνωθεν μὲν ἐπίγραμμα εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐπὶ ἐν τῇ Ἀνθολ. Πλανοῦδ. 340), μετὰ δὲ τῆς παραστάσεως τοῦ διφρηλατοῦντος Πορφυρίου καὶ ἑτέρας τῶν εὐφημούντων δήμων τοῦ Ἴπποδρόμου ἐπίγραμμα εἰς τὴν δημῶδη. Εἰς τῆς ΝΔ πλευρᾶς τὸ μὲν ἄνω μέρος εἶναι ἐγκεχαραγμένον τὸ ἐν Ἀνθ. Πλανοῦδ. 342 ἐπίγραμμα, μετὰ δὲ δύο παραπλησίων παραστάσεων τοῦ Πορφυρίου ὑπῆρχεν ἐπίσης ἐπίγραμμα εἰς τὴν δημῶδη βεβαίως, τοῦ ὁποίου μόνον δεκάς περίπου γραμμάτων διακρίνεται, διότι τὸ ἐπίγραμμα εἶχεν ἐπίτηδες ἐξαλειφθῆ ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ἐν τῇ ΒΔ πλευρᾷ τὸ μὲν ἄνω μέρος, ἐν ᾧ ἦτο ἢ εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν, εἶναι ἀποκεκρουμένον, μετὰ δὲ τῆς παραστάσεως τοῦ θριαμβεύοντος ἡνιόχου καὶ τῆς ἑτέρας παραστάσεως σταβλησιανῶν ἀγόντων ἵππους ἀναγινώσκεται ἕτερον ἐπίγραμμα εἰς τὴν δημῶδη.

7. Περὶ τῆς χρήσεως τῶν τεχνικῶν ὄρων τῆς ἀρχαίας προσφωδιακῆς μετρικῆς ἐπὶ τῆς νεωτέρας τονικῆς μετρικῆς βλ. τὰς εὐλόγους παρατηρήσεις τοῦ Σεμιτέλου, Μετρικὴ, σ. 122.

8. Maas, σ. 51 (= Μαλάλ. 361,19. Χρον. Πασχάλ. 588,13. Θεοφάν. 149, 2 Bonn. Πάτρια Κων/πόλεως 252,14 Preger, ὅπου καὶ ἄλλη ἐπιβόησις περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀναφέρεται: *Κῦρος εἰς ἄλλο | νικήσει καὶ προκόψει*). Ἀνανέωσεν εἶναι ἢ γραφὴ τριῶν κωδικῶν τοῦ Θεοφάνους (éd. De Boor), οἱ λοιποὶ συγγραφεῖς καὶ οἱ ἄλλοι κωδικεὶς ἀνεπέωσεν. Παρὰ Preger γραφὴ Παρισ. κώδ. 1788 ἀνηπέωσε.

9. Περὶ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐξῆσεν ὁ Πορφόριος, βλ. G. Kaibel, De monument. a-liquot Graecor. carminibus, σ. 18 κέ.

10. Ἀνθολ. Πλανοῦδ. 335-362.380.381.

Τὰ ἐπιγράμματα τῆς ΒΑ πλευρᾶς ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ὁ Henzel (ἐν Bull. archéol. 1847, σ. 122) καὶ εἶτα ὁ Kaibel (Epigrammata graeca a lapid. conlecta, Berlin 1878, ἀρ. 935, σ. 387-389). Πάντα δὲ ὁ Mordtmann (Das Denkmal des Porphyrius ἐν Athen. Mitteil. 1880, τ. V, σ. 295-308).

Τὸ ἐπὶ τῆς ΒΑ πλευρᾶς ἔχει ὡς ἔπεται:

Δῆμος Πρασίνων.

Ἄγεται οὐκ ἄγεται, οὐ μέλει μοι, δὸς ἡμῖν Πορφύριν

Πράσινους Πορφύριν.

Ἐτερψεν εἰς Βένετον, τέρψει καὶ εἰς Πράσινον,

οἶδ' αὐτός, λάβη τὸ δημόσιον¹¹.

Τὸ δ' ἐπὶ τῆς ΒΔ πλευρᾶς:

Ὅλους ὧδε ὄλους ἐκεῖ καὶ διβέρσια δεύτερον

μόνος ἐνίκησε Πορφύρις ὁ εὐδόκιμος.

Σὸ βίνκας, Πορφύρι¹².

Ἐν τῷ πρώτῳ διατυπώνεται αἰτήσις τοῦ δήμου τῶν Πρασίνων πρὸς τὸν βασιλέα νὰ ἐπιτρέψη ὅπως ὁ ἡνίοχος τῶν Βενέτων Πορφύριος ἀγωνισθῆ καὶ ὑπὲρ τῶν Πρασίνων. Μᾶς εἶναι ἀδιόφορον, λέγουν, ἂν γίνεταί ἡ ὄχι ὁ ἀγὼν (ἐν ὅσῳ δηλ. δὲν ἔχομεν τὸν Πορφύριν, δι' ἡμᾶς οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει ὁ ἱππικός ἀγὼν). Δὸς βασιλεῦ, εἰς ἡμᾶς τοὺς Πρασίνους τὸν Πορφύριν, ὡς ἔχαρη καίπῃ τὸν δῆμον τῶν Βενέτων, ἅς χαροποιήσῃ καὶ τὸν τῶν Πρασίνων· αὐτὸς γινώσκει τὸν τρόπον, καὶ ἅς λάβῃ τὸ ἐπαθλὸν τῆς νίκης, τὴν χρυσοῦν ἐσθῆτα τοῦ νικητοῦ ἡνιόχου, τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως παρεχομένην καὶ καλουμένην διὰ τοῦτο *δημόσιον* (λατ. *aurigarium*)¹³.

Τὸ δεύτερον εἶναι εὐφημία τῶν δήμων πρὸς τὸν Πορφύριον, ὅστις, εἰσακουσθείσης τῆς αἰτήσεως τῶν Πρασίνων, ἐνίκησε καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ διβερσίου. Ἦτο δ' ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ἡνιόχων καὶ τῶν ἱππῶν τῶν ἀνταγωνιζομένων μερῶν εἰς τοὺς ἱππικούς ἀγῶνας τῶν βυζαντινῶν, τὸ λεγόμενον *διβέρσιον*, συνήθης καὶ κανονικῶς ὄρισμένη. Τὰ εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐπιγράμματα εἰς τὸν Πορφύριον δὲν ἀφήνουσιν ἀμνημόνευτον καὶ τὴν νίκην ταύτην.

11. Στ 2. *Πόρφυριν* KM. — Στ. 3. Π... INOVC ὁ λίθος. *Πρασίνοις* διορθώνει ὁ Bucheler, *Πρασίνους* KM. — Στ 5. EID' AVTOC LABI ὁ λίθος. *Εἶδ' αὐτός λάβε* K. *Εἰ δ' αὐτός — λάβη* M.

12. *Πόρφυρις — βίνκας Πορφύρι* M.

13. «Ὁ βασιλεὺς κελεύει δοθῆναι (εἰς τὸν νικητὴν ἡνιόχον) αὐριγάριον, τὸ λεγόμενον *δημόσιον*». (Κωνστ. Πορφυρογένν., Ἐκθ. βασ. τάξ., σ. 330, 18· πρβλ. σ. 589, 18). — Εἶναι ἀληθῶς ἀκατανόητον πῶς παρεξήγησεν ἐπὶ τοσοῦτον τὸ ἐπίγραμμα ὁ Kaibel ὥστε νὰ γράψῃ τὰ ἐξῆς: "Minatus esse imperator videtur, nisi quietem agerent, certamina fore ut omnino prohiberentur, respondent illi sive fient sive non fient (sc. τὸ ἱππικόν) cede Porphyrium, et adiunctum ad ipsum Porphyrium conversi si ipse audes, sume pannum prasinum... Videntur haec a seditione clam subscripta esse."

Καθόλου δὲ τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα εἶναι ὡς τις ὑπομνηματισμὸς τῶν ἐπιβοήσεων, καὶ μονονουχί παράφρασις αὐτῶν. Τὸ ἐπὶ τῆς ΒΑ πλευρᾶς τῆς στήλης μνημονεύει τὴν νίκην εἰς τὸ διβέρσιον:

*Πολλάκι νικήσας γάρ, εὐὸς πόρεν ὠκέας ἵππους,
λάζετο δ' ἀντιπάλων, καὶ πάλιν ἐστέφετο*

καὶ ὑπαινίσσεται τὴν ἐν τῇ ἐπιβοήσει αἴτησιν τῶν Πρασίνων:

*Ἐνθεν ἔην Πρασίνοις ἔρις ἄσπετος, ἐνθεν αὐτή,
ὡς Βενέτους τέρψαις, κοίρανε, καὶ Πρασίνοιο.*

Καὶ ἐν ἄλλῳ (341) ἀναφέρεται ἐπίσης ἡ αἴτησις τῶν ἀντιθέτων:

*Δῆμος μὲν γὰρ ἐμὸς γέρας ἦτεεν, οἱ δ' ἕτεροί με
δίζοντ' αὐτίς ἔχειν, νεῖκος ἀπειπάμενοι.*

Ἄλλα δὲ πολλαχῶς ἐκφράζουσι τὴν ὁμόφωνον πάντων τῶν μερῶν ἐπευφημίαν, ἣν ἐμφαίνει ἡ ἐν τῇ ΒΑ πλευρᾷ τῆς ἐπιπέδου δημώδης ἐπιγραφή.

Ἡ μετρικὴ τῶν δύο δημῶδων ἐπιβοήσεων ἐπελήφθη ὅτι εἶναι προσωδιακὴ, καὶ ὁ Mordtmann προσεπάθησεν ἀποδείξαι ὅτι εἶναι ἑξάμετροι καὶ πεντάμετροι στίχοι, ὧν οἱ πεντάμετροι χαλκοὶ διὰ τὸν σκωπτικὸν δῆθεν χαρακτήρα αὐτῶν. Ἄλλ' ἡ μετρικὴ εἶναι προδήλως τροχαϊκὴ ἢ ἡ πρώτη ἀποτελεῖται ἐκ τροχαϊκῶν στίχων, ἡ δὲ δευτέρα ἐκ δύο δεκατετρασυσλλάβων προπαροξυτόνων στίχων, ἐν οἷς κατισχύει ὁ τροχαϊκὸς ρυθμὸς. Πρὸς τὸ μέτρον καὶ τὴν φράσιν τοῦ πρώτου, πρβλ. τὴν ἐπιγραφὴν βυζαντινοῦ δακτυλίου, τῆς ὁποίας δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη ἢ χρονολογία: *Λέγουσιν ἂ θελοῦσιν· λεγέτωσαν, οὐ μέλι μοι. Σὺ φίλι μαι, συμφέρι σοι*¹⁴.

Ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ καταλαβόντος τὰ πλήθη διὰ τὰς περιφανεῖς νίκας τοῦ Πορφυρίου, ὃν συνάγομεν καὶ ἐκ τῶν πολλῶν εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἐπιγραμμάτων καὶ ἐκ τῆς καθιερώσεως ἐν τῷ Ἴπποδρόμῳ τοῦ χαλκοῦ ἀνδριάντος, ἐξηγεῖται διατὶ ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ διαγωνισθῶσι χαρασσόμενοι εἰς τὸ βᾶθρον καὶ αἱ ἐπιβοήσεις τῶν δήμων, ὧν ἡ μὲν ἐμαρτύρει ὅποσον ἐτίμων καὶ οἱ ἀντίθετοι τὴν ἀξίαν τοῦ φακτιοναρίου, ἡ δ' ἕτερα ἐβεβαίωνε τὴν ὁμόθυμον ὑπὸ πάντων ἀναγνώρισιν τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ.

Ἡ παρὰ Maas δημοσιευομένη πρώτη (I) ἐπιβόησις, τὰ Ἄκτα διὰ Καλοπόδιον, ἐπαρουσίαζε σπουδαίας δυσχερείας εἰς τὴν ἀποκατάστασιν καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου· δι' εὐστοχωτάτων δὲ παρατηρήσεων ὁ Maas οὐ μικρὸν συνεβάλετο εἰς τὴν διόρθωσιν καὶ τὴν διαφώτισιν πολλῶν χωρίων¹⁵,

14. Le Biant, 750 inscriptions de pierres gravées ἐν Mémoires de l' Acad. des Inscriptions, 1898, τ. 36,1, σ. 55 (τὸ μέτρον δύο τετραποδία τροχαϊκὰ καὶ τετραποδία ἱαμβικῆ).

15. Καὶ ὁ Ζαμπέλιος (Ἄσμ. δημ., σ. 282-285, προσέθηκεν εἰς τὸ κείμενον ἐρμηνευτικὰς τινὰς σημειώσεις, ὄχι πάσας ὀρθὰς.

πρὸ πάντων δὲ κατέδειξεν ἐναργῶς ὅτι τὰ παράπονα τῶν Πρασίνων διὰ τὸν Καλοπόδιον δὲν ἔχουσι σχέσιν, ὡς κοινῶς ἐπιστεύετο, πρὸς τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον ἀναφέρονται εἰς ἄλλην τινὰ τῶν πολλῶν ταραχῶν τῶν γενομένων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀλλὰ κυρίως, ὑπολαμβάνων ὅτι αἱ ἐπιβοήσεις αὗται ἦσαν ἔμμετροι, ἠθέλησε νὰ καθορίσῃ τὸ μέτρον αὐτῶν¹⁶.

Τὸ παραδοθὲν ἡμῖν κείμενον φέρεται μόνον παρὰ τῷ Θεοφάνει (σ. 279-282 Bonn). Μικρὸν ἀπόσπασμα αὐτοῦ ἐν τῷ Χρονικῷ Πασχαλίῳ (σ. 620 Bonn) εἶναι, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Maas, παρέμβλημα ἐκ τοῦ Θεοφάνους. Ὁ Maas διαιρεῖ τὰ Ἄκτα εἰς 81 στίχους, εἰς οὓς ὡς πρῶτος στίχος συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ἄμετρος προσφώνησις τοῦ αὐτοκράτορος. Καίτοι ἔνεκα τῆς ἐν πολλοῖς προδήλου φθορᾶς τοῦ κειμένου, ἢ κατὰ στίχους διάταξις αὐτοῦ δὲν δύναται ἐν πᾶσι νὰ θεωρηθῇ ἀσφαλῆς, οὐδὲν ἤττον παραθέτομεν ὧδε τὸ κείμενον διατηροῦντες τὴν ὑπὸ τοῦ Maas ἀρίθμησιν τῶν στίχων, προσθέτοντες δὲ καὶ ἡμετέρας παρατηρήσεις περὶ τοῦ μέτρου καὶ περὶ τῆς ἑρμηνείας χωρίων τινῶν.

Ἄκτα διὰ Καλοπόδιον τὸν κουβικουλάριον καὶ σπαθάριον.

ΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΙ

Ἐτη πολλά, Ἰουστινιανὲ Αὐγουστε τοῦ Νίκα.
 Ἄδικοῦμαι, μᾶνε ἀγαθεοῖδεν ὁ θεός,
 οὐ βαστάζω, οἶδεν ὁ θεός,
 Φοβοῦμαι ὀνομάσαι,
 5 μὴ πλέον εὐτυχίῃ,
 5β καὶ μέλλω κινδυνεύειν.

ΜΑΝΔΑΤΩΡ

Τίς ἐστίν, οὐκ οἶδα<μεν>.
 <ΠΡΑΣ.> Ὁ πλεονεκτῶν με, τρισαύγουστε,
 εἰς τὰ Τζαγαρεῖα εὐρίσκεται.
 ΜΑΝΔ. Οὐδεὶς ὑμᾶς ἀδικεῖ.

16. Πρῶτος ὁ Σάθας (Κρητικὸν θέατρον, 1878 Α', σ. τνθ') ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι τὰ Ἄκτα εἶναι ἔμμετρα, ἀλλ' ἀνέβαλε νὰ πραγματευθῇ περὶ τοῦ μέτρου αὐτῶν ἐν Ἱστορίᾳ τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου, τὴν ὁποίαν δὲν ἐξέδωκεν. Νομίζει δ' οὗτος ὅτι τὰ Ἄκτα δὲν ἦσαν αὐτοσχέδια, ἀλλὰ κείμενα θεατρικῶν παραστάσεων, τὰ ὁποῖα συντιθέμενα καὶ τονιζόμενα ὑπὸ εἰδικῶν ποιητῶν καὶ μουσικῶν, ὑπεβάλλοντο ἐγγράφως εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἔγκρισιν ὑπὸ τῶν δημάρχων ἢ τῶν λιβελλாரίων «προκειμένης ὁμῶς συνωμοσίας, ἀντὶ τῶν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἐγκεκριμένων ἄκτων (libretti), παρίσταντο ἕτερα σκοποῦντα τὴν διακωμῶδισιν τοῦ ἀπαρέσκοντος εἰς τοὺς δῆμους βασιλικῶν ἀξιωματικῶν». Ἀλλὰ πῶς οἰκονομεῖτο τότε τὸ πρόσωπον τοῦ *μανδάτωρος*;

Στ.4 Εὐλόγως παρατηρεῖ ὁ Μ. ὅτι ἐγινεν ἴσως μετάθεσις τῶν στ. 4-8, ὧν ἡ θέσις εἶναι μᾶλλον μετὰ τὸν 14.

6. Οἶδα (Θεοφ.) Συμπλήρωσις Μ. — 7. Τὸ ὄνομα τῶν λεγόντων ἐκ συμπληρώσεως τοῦ

- 10 ΠΡΑΣ. *Εἷς καὶ μόνος ἀδικεῖ με·*
 10β *Θεοτόκε, μὴ ἀνακεφαλίσῃ!*
 ΜΑΝΔ. *Τίς ἐστὶν ἐκεῖνος, οὐκ οἶδαμεν.*
 ΠΡΑΣ. *Σὺ καὶ μόνος οἶδας, τρισαύγουστε,*
τίς πλεονεκτεῖ με σήμερον.
 ΜΑΝΔ. *Εἴ τις ἐὰν ἔστιν, οὐκ οἶδαμεν.*
 15 ΠΡΑΣ. *Καλοπόδιος ὁ σπαθάρης*
 15β *ἀδικεῖ με, δέσποτα πάντων.*
 ΜΑΝΔ. *Οὐκ ἔχει πρᾶγμα Καλοπόδιος.*
 ΠΡΑΣ. *Εἴ τις ποτε ἐστίν, τὸν μόρον ποιήσῃ τοῦ Ἰούδα·*
ὁ θεὸς ἀνταποδώσῃ αὐτῷ
 18β *ἀδικουῖντί με διὰ τάχους.*
 ΜΑΝΔ. *Ἵμεῖς οὐκ ἀνέρχεσθαι εἰς τὸ θεωρῆσαι,*
 20 *εἰμὴ εἰς τὸ ὑβρίζειν τοὺς ἄρχοντας.*
 ΠΡΑΣ. *Εἴ τις δῆποτε ἀδικεῖ με,*
 21β *τὸν μόρον ποιήσῃ τοῦ Ἰούδα.*
 ΜΑΝΔ. *Ἦσυχάσατε Ἰουδαῖοι,*
Μανιχεῖς καὶ Σαμαρεῖται·
 ΠΡΑΣ. *Ἰουδαίους καὶ Σαμαρείτας ἀπακαλεῖς Ἡ θεοτόκος μετὰ ὄλων.*
 ΜΑΝΔ. *Ἔως πότε ἑαυτοὺς καταρῖσθε;*
 25 ΠΡΑΣ. *Εἴ τις οὐ λέγει ὅτι ὀρθῶς πιστεύει ὁ δεσπότης,*
ἀνάθεμα αὐτῷ ὡς τῷ Ἰούδα.
 ΜΑΝΔ. *Ἐγὼ ὑμῖν λέγω· εἰς ἓνα βαπτίζεσθε.*
 ΠΡΑΣ. *Ὡς ἐκέλευσεν Ἄντλας, εἰς ἓνα βαπτίζομαι.*
 ΜΑΝΔ. *Ὅντως εἰ μὴ ἡσυχάσητε, ἀποκεφαλίζω ὑμᾶς.*

πρώτου ἐκδότου τοῦ Θ. — 8. Καθὰ καὶ ἄλλοι ἤδη παρετήρησαν (π.χ. Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορ. Ἑλλ. ἔθν., τ. Γ', σ. 111, ἐκδ. Κωνσταντινίδου), οἱ Πράσινοι μὴ τολμῶντες νὰ κατονομάσωσι τὸν ἰσχυρὸν Καλοπόδιον ὑπέδειξαν αὐτὸν διὰ λογοπαιγνίου. *Καλάπους* ἢ *καλόπους* ἢ *καλαπόδιον* ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ τὸ νῦν λεγόμενον *καλαπόδι*. «εἰς τὰ τσαγγαράδικα εὐρίσκονται καλαπόδια» θὰ ἔλεγε σήμερον ὁ λαός. Ἐτερος τύπος τοῦ ὀνόματος *Καλαπόδιος*, φέρεται εἰς τινὰς κώδικας τοῦ Θεοφάνους. — 10β. Κατάρτα. *Νὰ μὴ σηκώσῃ κεφάλι, Παναγία μου!* Συνήθως ἡ παροιμιώδης φράσις δὲν σηκῶνει κεφάλι λέγεται νῦν ἐπὶ τοῦ καταπεπονημένου ἐκ πολλῆς καὶ κοπιώδους ἐργασίας. Ἐν Μακεδονίᾳ δὲ ἐπὶ τοῦ κατατρυχομένου ὑπὸ στενοχωριῶν καὶ ἠθικῶν ὀδυνῶν. Διάφορος ταύτης ἡ φράσις *ἐσήκωσε κεφάλι* ἐπὶ ἀνυποτάκτου, ὑπερηφάνου καὶ θρασέος. Πρβλ. τὸ γραφικὸν ἦραν τὰς κεφαλὰς (Ψαλμ. πγ' 3). — 13. Ἄν τὸ μέτρον τοῦ στ. εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ τὸ τοῦ 11, 12, 14, θὰ ἔπρεπε νὰ γραφῆ (τὴν) *σήμερον*. — 15. *σπαθάρης* (Θ.), *σπαθάρης* (Μ.). Οὕτω δ' ὁμοῦ καὶ τὸ *Καλοπόδιος* πρέπει νὰ ἀναγνωσθῆ τετρασύλλαβον *Καλοπόδιος* ἢ μᾶλλον *Καλοπόδης*. Τὸν τύπον τοῦ ὀνόματος *Καλαπόδιος* ἔχει ὁ κῶδ. g.

17. 21β. Συνήθης κατάρτα. Καὶ ἐν τῷ τύπῳ τοῦ ἀφορισμοῦ «κληρονομήσειε τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα». — 22. *Μανιχεῖς* κῶδ. γ, οἱ λοιποὶ *Μανιχαῖος*, *Μαινιχαῖος*. — 28. *Οἱ δὲ Πράσινοι ἀνεβόησαν ἐπάνω ἀλλήλων καὶ ἔκραζον, ὡς ἐκέλευσεν Ἄντλας* (Ἄντλᾶς f, Ἄτλας dz), *εἰς ἓνα βαπτίζομαι* (Θεοφ.). Ὡς λόγους τῶν Πρασίνων ὁ ἐκδότης τοῦ Θεοφάνους De Boor καὶ ὁ Maas θεωροῦσι τὸ *εἰς ἓνα βαπτίζομαι*. Ἄλλ' ἡ ἔννοια τούτων ἀκατάληπτος. Τὸ μόνον σαφές εἶναι ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ μανδάτορος λεχθὲν ἐθεώρησαν οἱ Πράσινοι ὡς δεινοτάτην ὑβριν καὶ σφόδρα ἐταρά-

- 30 ΠΡΑΣ. Ἐκαστος σπεύδει ἀρχὴν κρατῆσαι ἵνα σωθῆ.
Καὶ εἴτι ἂν εἶπον θλιβόμενος,
μὴ ἀγανακτήσῃ τὸ κράτος σου.
Τὸ γὰρ θεῖον πάντων ἀνέχεται.
- <ΜΑΝΔ.>
- ΠΡΑΣ. Ἡμεῖς λόγον ἔχοντες, αὐτοκράτωρ,
34β ὀνομάζομεν ἄρτι πάντα.
35 Ποῦ ἐστὶν ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν
οὐδὲ τὸ παλάτιν, τρισαύγουστε,
οὐδὲ πολιτείας κατάστασις·
μίαν εἰς τὴν πόλιν προέρχομαι,
ὅταν εἰς βορδῶνιν καθέζομαι.
- 40 Εἴθις μηδὲ τότε, τρισαύγουστε.
- ΜΑΝΔ. Ἐκαστος ἐλεύθερος ὅπου θέλει ἀκινδύνως δημοσιεύει.
- ΠΡΑΣ. Καὶ θαρρῶ ἐλευθερίας
42 καὶ ἐμφανίσει οὐ συγχωροῦμαι.
Καὶ εἰάν <τις> ἐστὶν ἐλεύθερος,
ἔχει δὲ Πρασίνων ὑπόληψιν,
45 πάντως εἰς φανερόν κολάζεται.
- ΜΑΝΔ. Ἐτοιμοθάνατοι, οὐδὲ τῶν ἡμετέρων ὑμῶν φείδεσθε;
ΠΡΑΣ. Ἐπαρθῆ τὸ χρῶμα τοῦτο,
47β καὶ γὰρ οὐ χρηματίζει
ἄνεσ τὸ φονεύεσθαι.

χθησαν. Φανερόν ὅτι ὁ μανδάτωρ ὠνειδίσεν αὐτοὺς ὡς αἰρετικούς· ἀλλ' ἄρα γε ὡς Εὐνομιανούς; Διότι κατὰ τὴν αἵρεσιν τοῦ Εὐνομίου (+ 393) τὸ βάπτισμα δὲν ἐγένετο εἰς Τριάδα, ἀλλ' εἰς τὸν τοῦ Χριστοῦ θάνατον καὶ ἐγένετο εἰς μίαν ἀντὶ τριῶν καταδύσεων. (Σωκράτους, Ἐκκλ. ἱστ. παρὰ Migne, Patr. gr., τ. 67, σ. 643. Σωζομεν, αὐτ., σ. 1361. Θεοδώρητ. Κύρρου, αὐτ., τ. 80, σ. 420). Ἀλλὰ διατί οἱ Πράσινοι ἐπανέλαβον τὴν ὕβριν; Καὶ εἶπον ταῦτα καθ' ὑπόδειξιν τοῦ ἀγνώστου ἄλλοθεν Ἄντλα ἢ Ἄτλαντος, ἢ ἀνεφέροντο εἰς τὴν διδασκαλίαν αἰρετικοῦ τινος οὕτως ὀνομαζομένου; — 31. Καὶ εἴτι εἰάν (ἂν xz) εἶπωμεν (εἶπομεν π) θλιβόμενοι (Θεοφάν.). Ἐτι εἰάν εἶπω θλιβόμενος (M.). — 34-35. Οἱ δύο οὗτοι στίχοι ἐξοβελίζονται ὑπὸ τοῦ M., φρονούντος ὅτι ὁ μὲν 34 φαίνεται ὅτι δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα, ὁ δὲ 35 ὅτι προσήκει εἰς τὸ στόμα τοῦ μανδάτωρος. — 34 κέ. Οἱ Πράσινοι λαβόντες τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, διὰ λόγου τοῦ μανδάτωρος, ὅστις φαίνεται ὅτι ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ κειμένου, διεκτραγωδοῦσι τὴν οἰκτρὰν τύχην των. Πανταχόθεν καταδιώκονται· δὲν ἤξεύρομεν κἄν, λέγουν, οὔτε ποῦ εἶναι τὸ παλάτι (δὲν ἔχομεν εἰσοδὸν εἰς τὰ δημόσια), οὔτε τί θά εἴπῃ κατάστασις τῆς πολιτείας (δὲν εὐρίσκομεν δηλ. ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν, ἵνα περιέλθωμεν τὴν πόλιν)· καὶ εἰς τὴν πόλιν ἐρχόμεθα ἐλευθέρως, προσθέτουν εἰρωνικῶς, μόνον ὅταν διαπομπευόμενοι πρὸς ἀτιμωτικὴν ποινὴν περιαγώμεθα ἐπὶ ἡμιόνου· ἀλλὰ θά ἦτο προτιμότερον νὰ ἔλλειπε καὶ αὕτη ἡ διασκέδασις. — 36. παλάτιον (Θ.), παλάτιν (M.). — 41. Ὁ αὐτοκράτωρ διαψεύδει αὐτοὺς, λέγων, ὅτι ἕκαστος εἶναι ἐλεύθερος νὰ περιέρχεται εἰς τὰ δημόσια μέρη, ὅπου θέλει, οὐδένα διατρέχων κίνδυνον. — 42 κέ. Κατ' ὄνομα μὲν ἔχω ἐλευθερίαν, ἀλλὰ δὲν μοὶ ἐπιτρέπεται νὰ ἐμφανισθῶ ποῦ. Καὶ εἰάν τις εἶναι ἐλεύθερος, τὸν ὑποπτεύθουν δ' ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ μέρος τῶν Πρασίνων, πάντως οὗτος ἀπροκαλύπτως θά τιμωρηθῆ διὰ τοῦτο. — 47 κέ. Μετὰ τοὺς τραχεῖς λόγους τοῦ Μανδάτωρος, παροξυνθέντες οἱ Πράσινοι ἐκ τῶν ἀπειλῶν, ἐκτρέπονται εἰς σφοδρὰς διαμαρτυρίας καὶ ὠνειδισμοὺς τοῦ αὐτοκράτορος: Δὲν ὑπάρχει δικαιοσύνη διὰ τοὺς Πράσινοὺς. Παῦσε

- 48β καὶ ἄφες κολαζώμεθα,
ἴδε πηγὴ βρύουσα
- 49β καὶ ὄσους θέλεις κόλαζε.
Ἄληθῶς τὰ δύο ταῦτα
- 50β οὐ φέρει ἀνθρωπίνη φύσις.
Εἴθις Σαββάτης μὴ ἐγεννήθη,
- 51β ἵνα μὴ ἔσχε υἷὸν φονέα.
Εἴκοστὸς ἕκτος φόνος ἐστὶν
- 52β ὁ γενόμενος εἰς τὸ Ζεῦμα.
Τῇ πρωίᾳ ἐθεώρησεν,
- 53β καὶ τῇ δείλῃ ἐσφάγῃ, δέσποτα πάντων.

ΟΙ ΒΕΝΕΤΟΙ

- 54β Τοὺς φονεῖς ὄλους τοῦ σταδίου
ὑμεῖς μόνοι ἔχετε.

ΠΡΑΣ. Πότε σφάζεις καὶ ἀποδημαῖς.

BEN. Σὺ δὲ σφάζεις καὶ διακινεῖς.

Τοὺς φονεῖς γὰρ τοῦ σταδίου

- 57β ὑμεῖς μόνοι ἔχετε.

ΠΡΑΣ. Δέσποτα Ἰουστινιανέ,

- 58β αὐτοὶ παρακαλοῦσιν
καὶ αὐδαίς αὐτοὺς φονεῖν,

- 59β νοήσει ὁ μὴ θέλων.

Τὸν ξυλοπώλην τὸν εἰς τὸ Ζεῦμα

- 60β τίς ἐφόνευσεν, αὐτοκράτωρ;

ΜΑΝΔ. Ὑμεῖς αὐτὸν ἐφονεύσατε.

ΠΡΑΣ. Τὸν υἷὸν τοῦ Ἐπαγάθου

- 62β τίς ἐφόνευσεν, αὐτοκράτωρ;

ΜΑΝΔ. Καὶ αὐτὸν ὑμεῖς ἐφονεύσατε

- 63β καὶ τοὺς Βενέτους πλέκετε.

ΠΡΑΣ. Ἄρτι καὶ ἄρτι, κύριε ἐλέησον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

νά δολοφονῆς καὶ μὴ φροντίξης περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν (ἄφες κολαζώμεθα = ἄς κολαζώμεθα, ἀπάντησις ἴσως εἰς τοὺς λόγους τοῦ μανδάτωρος οὐδὲ τῶν ψυχῶν ὑμῶν φεῖδεσθε). — 49. Μέγα εἶναι τὸ πλῆθος τῶν Πρασίνων (πηγὴ βρύουσα) καὶ ἀφοῦ τοιαύτη εἶναι ἡ ἐπιθυμία σου, τιμῶρει ὄσους θέλεις. Ἄλλὰ νὰ τιμωρώμεθα καὶ νὰ φονευώμεθα ἀκρίτως εἶναι ἀφόρητον. — 51. Σαββάτης ὁ πατὴρ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. — 52β. Ζεῦμα xy Ζεῦγμα οἱ ἄλλοι κώδ. ὁμοίως καὶ κατωτέρω στ. 60. — 53. Τὴν πρωίαν εὗρισκετο εἰς τὸν ἱππόδρομον καὶ τὴν δείλην ἐσφάγῃ αὐτὸς ὁ τελευταῖον δολοφονηθεῖς. — 54. ὄλους h, οἱ λοιποὶ κώδ. ὄλου. Οἱ Βενέτοι ἐπιρρίπτουσι εἰς τοὺς Πρασίνους τὴν ἐνοχὴν πάντων τῶν διαπραχθέντων φόνων. — 55. Οἱ Πράσινοι κατηγοροῦσιν ἴσως τοὺς Βενέτους ὅτι οἱ τοῦ μέρους αὐτῶν φονεῖς κατορθώνουν ν' ἀποκρύπτουν τὴν ἐνοχὴν αὐτῶν, ἀπομακρυνόμενοι καὶ ἀποδεικνύοντες εὐχερῶς τὸ ἄλλοθι. — 56. Ἄνταποδίδοντες τὴν κατηγορίαν οἱ Βενέτοι ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ Πράσινοι ὄχι μόνον εἶναι οἱ ἐνοχοὶ τῶν φόνων, ἀλλὰ καὶ προκαλοῦσι ταραχὰς κατηγοροῦντες ἄλλους. — 63β. Πλέκειν = συ-

- 64β *Τυραννεῖται ἡ ἀλήθεια.
Ἦθελον ἀντιβάλοι τοῖς λέγουσιν ·
ἐκ θεοῦ διοικεῖσθαι τὰ πράγματα·
πόθεν αὐτῆ ἡ δυστυχία;*
- ΜΑΝΔ. *Θεὸς κακῶν ἀπείραστος.*
- ΠΡΑΣ. *Θεὸς κακῶν ἀπείραστος;*
- 69β *Καὶ τίς ἐστὶν ὁ ἀδικῶν με;
Εἰ φιλόσοφος ἐστὶν ἢ ἐρημίτης,
τὴν διαίρεσιν εἶπη τῶν ἑκατέρων.*
- ΜΑΝΔ. *Βλάσφημοι καὶ θεοχόλωτοι,
ἕως πότε οὐχ ἡσυχάζετε;*
- 72β *Ἄν θεραπεύετε τὸ κράτος σου,
στέγω καὶ μὴ θέλων, τρισαύγουστε·
δλα, δλα οἶδα· ἀλλὰ σιωπῶ.*
- 75 *Σώζου δίκη, οὐκέτι χρηματίζεις.
Μεταβαίνω, καὶ τότε Ἰουδαῖζω·
μᾶλλον δ' ἑλληνίσαι συμφέρει μοι.*
- ΒΕΝ. *Τὸ μισῶ οὐ θέλω βλέπειν*
- 80β *καὶ ὁ φθόνος παρενοχλεῖ μοι.*
- ΠΡΑΣ. *Ἄνασκαφῆ τὰ ὄστεα τῶν θεωρούντων.*

Ἐξετάζων μετρικῶς τὸ κείμενον τοῦτο ὁ Maas ἀναγνωρίζει ἐν αὐτῷ δέκα εἶδη στίχων, τὰ ὅποια διακρίνει διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου (a—m). Ἄλλ' ἱκανοὶ τὸν ἀριθμὸν στίχοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον προσεγγίζοντες μετρικῶς πρὸς τὰ εἶδη ταῦτα ἀποτελοῦσιν ὑποδιαίρεσεις αὐτῶν, καὶ τινῶν ἄλλων δὲν προσδιορίζεται τὸ μέτρον (x). Οὕτω δ' ἔχομεν τὸ ἀκόλουθον σχῆμα:

- a (4+5 ἑνεασύλλαβοι ὀξύτονοι) στ. 2.3.55.56
- b (3+4 ἑπτασύλλαβοι παροξύτονοι) 4.5
xb 58
b(?)b 59
- c (6+4 δεκασύλλαβοι προπαροξύτονοι) 7.8.11-14.31-33.36-40.43-45.73-75.78
c? 6.79
x(c?) 35
- d (9+9 ἢ 8+9 ὀκτωκαιδεκασύλλαβοι ἢ ἑπτακαιδεκασύλλαβοι παροξύτονοι)
15.21.22.42.47 (ὀξύτονος) 50.52.62.80
d² 67
d? 10.17.18.41.60
xd² 34

κοφαντεῖν (Ἡσύχ.) ἐρμηνευτικὴ σημείωσις Maas. — 70.71. Μόνον ἀπροσωπόληπτος καὶ ἀδέκαστος κριτὴς ἠδύνατο δικαίως ν' ἀποφανθῆ περὶ τῆς διαφορᾶς ἡμῶν.

- e (7+4 ἑνδεκασύλλαβοι προπαροξύτονοι) 65.66
e(c) 20
- f (6+5 ἑνδεκασύλλαβοι παροξύτονοι) 26
xf 25
- g (8+8 ἑκκαιδεκασύλλαβοι προπαροξύτονοι) 48.49
g² 68
xg² 63
g²d² 69
- h (5+5 δεκασύλλαβοι παροξύτονοι) 51 (hh)
- i (9+7 ἢ 8+7 ἑκκαιδεκασύλλαβοι ἢ δεκαπεντασύλλαβοι προπαροξύτονοι)
54.57
- k (7+5 δωδεκασύλλαβοι παροξύτονοι) 70.71
- l (3+6 ἑννεασύλλαβοι παροξύτονοι)
l(?)x 29
xl(?) 46
ll(?) 72
- m (4+7 ἑνδεκασύλλαβοι παροξύτονοι) 76.77
- x (ἄμετροι ἢ ἀπροσδιόριστοι) 9.16.19.24.27.30.61 (λόγοι τοῦ μανδάτωρος)
23.28.53.64.81 (λόγοι τῶν Πρασίνων)

Ἐγδοιετρίνα μιν εἰς λεπτομερῆ ἀνάγνωσιν τῆς μετρικῆς ἐργασίας τοῦ Μίμας φρονούντες ὅτι οὕτω καθίσταται ἐμφανὲς ὅσοσον ἀμφίβολος εἶναι ἡ ὑπόθεσις περὶ ἐμμέτρου συγκροτήσεως εἰς ἐνιαῖον σύνολον τῶν παρατεταμένων κραυγῶν στασιάζοντος ὄχλου. Τοιαύτη δαυτίλειά μετρῶν ἀκανονίστως ἐναλλασσομένων καταδεικνύει σαφῶς ὅτι δὲν πρόκειται περὶ στιχοπλοκίας, ἀλλὰ περὶ ἄλλου φαινομένου, οὐχὶ δ' ἀσυνήθους, τοῦ ὁποίου ἀλλαχοῦ πρέπει νὰ ζητηθῇ ἡ ἐξήγησις. Οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ, ὅτι τὰ συντεταγμένα εἰς φατρίας πλήθη τοῦ Ἴπποδρόμου, τὰ αὐτὰ τρέφοντα φρονήματα καὶ εἰς τὰ αὐτὰ συνεχόμενα πάθη, ἀπὸ μακροῦ δὲ χρόνου ἡσκημένα εἰς ὁμοφώνους ἐκδηλώσεις τῶν συναισθημάτων αὐτῶν, ἐνδεχόμενον ἦτο ἐν δεδομένη τινὶ περιστάσει νὰ ἐκδηλώσωσιν ὁμοθυμαδὸν διὰ μιᾶς βοῆς τὴν γνώμην των. Ἡ μαρτυρία περὶ τοιοῦτου γεγονότος τοῦ Δίωνος Κασσίου, τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω παρεθέσαμεν, εἶναι μαρτυρία αὐτόπτου σοβαρὰ καὶ κατὰ πάντα ἀξία πίστεως. Ἄλλ' εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ Δίωνος γίνεται λόγος περὶ ὀλίγων τινῶν φρασιδίων. Ἀπὸ τούτων δὲ μέχρι τῆς αὐτομάτου δημιουργίας μακρῶν στιχουργημάτων ἡ ἀπόστασις εἶναι μεγάλη. Χαρακτηριστικὸν δ' ἐν τῇ προκειμένη περιστάσει εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι τοῦ στιχουργικοῦ ἀγῶνος φαίνεται μετέχων καὶ ὁ Μανδάτωρ, διότι καὶ τούτου τινὲς τῶν λόγων ἀναγνωρίζονται ὡς ἑμμετροί, ἐνῶ ἡ διάθεσις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἦτο ἄλλη παρὰ τὴν τοῦ πλήθους.

Πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι τὴν ἐπίφασιν τοῦ ἐμμέτρου παρέχει ἡ ρυθμικὴ κατασκευὴ τῆς φράσεως. Ἡ συνήθης ὁμιλία τῶν Ἑλλήνων ἔχει πολὺ τὸ ρυθμικόν, τὸ αὐτὸ δὲ θὰ συνέβαινε καὶ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, φυσικὸν δ' ἦτο ὅτι εἰς τὰς ἐπιβοήσεις, τὰς μετὰ τινος μέλους ἀπαγγελλομένας ὑπὸ τῶν

κρακτῶν ἴσως συνοδεύοντος τοῦ πλήθους, τὸ ρυθμικὸν στοιχεῖον ἐπλεόναζεν. Εἰς τὰ Ἰακτα διὰ Καλοπόδιον διακρίνονται εὐχερῶς ρυθμοί, τροχαϊκοί πρό πάντων καὶ ἱαμβικοί καὶ σπανιώτερον ἀναπαιστικοί καὶ δακτυλικοί¹⁷.

Τὰς ἐπιβοήσεις τῶν μερῶν κατὰ τὴν δημοτικὴν ταραχὴν, τὴν γενομένην τὸν Νοέμβριον τοῦ 561 ὁ Maas (II) μεταγράφει ὡς ἑξῆς:

BENETOI

Ἰασον ὦδε, ἄσον ὦδε, Πράσινος οὐ φαίνεται.

ΠΡΑΣΙΝΟΙ

Αἱ, αἱ, ὄλοι, ὄλοι.

Ἰασον ὦδε, ἄσον ὦδε, Βένετος οὐ φαίνεται.

Προτιμότεραν νομίζομεν τὴν γραφὴν: Ἰασον ἑκεῖ κτλ. τὴν ὁποίαν εἰς μὲν τὸν πρῶτον στίχον ἔχουσι πάντα οἱ κώδικες, εἰς δὲ τὸν τρίτον τρεῖς τούτων¹⁸. Ὑπὲρ τῆς γραφῆς συνηγορεῖ καὶ τὸ ἐν τῷ ἐπιγράμματι τοῦ Πορφυρίου «ὄλους ὦδε ὄλους ἑκεῖ» καὶ ἡ δημοδὴς φράσις κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ πρὸς δήλωσιν τοῦ πανταχοῦ. Τὸ πρῶτον κῶλον τοῦ στίχου ἰσοσυλλαβεῖ πρὸς τὸ δευτέρου ἐκφερομένου κατὰ συνήθειαν τοῦ ὦδε ἴσον, οὗτο δ' ἐκλείπει καὶ ἡ χαμφοδία.

Τὸ III 1 δὲν εἶναι ἐπιβόησις, ἀλλ' ἄσματιον, ὅπερ ἔψαλλεν ὁ ὄχλος ὄχι ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ, ἀλλ' ἐν τοῖς ὁδοῖς, χλευάζων τὸν βασιλέα Μαυρίκιον. Βραχὺν χρόνον πρὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 602, ὡς ἱστορεῖ ὁ Θεοφάνης (σ. 437 Bonn), «οἱ δῆμοι εὐρόντες ἄνδρα προσομοιοῦντα τῷ Μαυρικίῳ καὶ βαλόντες αὐτῷ σαγίον μαῦρον καὶ ἀπὸ σκόρδων πλέξαντες στέφανον καὶ εἰς ὄνον τοῦτον καθίσαντες διέπαιζον» ἐπιλέγοντες τὸ ἄσμα. Περίληψιν τοῦ ἄσματος ἀναφέρει ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττας, τοὺς δύο πρώτους στίχους αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀντιοχεύς, ὄλον δὲ ὁ Θεοφάνης καὶ ὁ Κεδρηνός¹⁹. Εἶναι δὲ τοῦτο ἄσμα κατὰ στίχον, ἀποτελούμενον ἐκ τετραμέτρων τροχαϊκῶν στίχων, καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς:

17. Παραδείγματα: Τροχαϊκὰ (-υ'-υ | -υ'-υ) στ. 10.15.20.22.22β.42.42β.47.50.59.62.64β.67.80. (-υ-υυ|υυυ)7.8.11.13.14.32.33.36-40.43-45.74.75.78.79. (υυυυ) 6.48.48β.49β.54β.57β.58 - Ἰαμβικὰ (υ'-υ | υυ) 4.5.5β.47β.59β. (υ'υ'υ | -υ'υ) 16.21β.50β.69β. - Τετραποδία ἱαμβικὴ 68.69. - Πολιτικός στίχος 25. (Ἄν ἡ παρατήρησις ἡμῶν εἶναι ὀρθή, ἔχομεν ἐν τούτῳ τὸ παλαιότατον τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν παραδειγμάτων πολιτικοῦ στίχου). - Ἀναπαιστικά 24.34β.52.52β.53β.65.66.71.72. - Δακτυλικά 28.60.72.73.

18. Οἱ κώδικες ἔχουσι καὶ ἕτερον ὦδε πρὸ τοῦ Πράσινος καὶ Βένετος, πλὴν τοῦ q παραλείποντος τοῦτο πρὸ τοῦ Βένετος.

19. Θεοφύλακτ., σ. 331d Bonn: «Τὰ δὲ πλήθη ἐπὶ τὴν τυραννίδα κατολισθήσαντα κατεπαννουχίζοντο τοῖς κακοῖς, καὶ ἐς τὸν Μαυρίκιον ἔρραψόδου μεθ' ὄβρεως ἄσματα.

Εὗρηκε τὴν δαμαλίδα ἀπαλὴν καὶ τρυφεράν,
καὶ ὡς τὸ καινὸν ἀλεκτόριν οὕτω αὐτὴν πεπήδηκε,
καὶ ἐποίησε παιδία, ὡς τὰ ξυλοκούκουδα·
καὶ οὐδεὶς τολμᾷ λαλήσαι, ἀλλ' ὄλους ἐφίμωσεν.
Ἄγιέ μου, ἄγιέ <μου>, φοβερὲ καὶ δυνατέ,
δὸς αὐτῷ κατὰ κρανίου, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται,
καγὼ σοὶ τὸν βοῦν τὸν μέγαν προσαγάγω εἰς εὐχήν²⁰.

Σκωπτικὸν ἐπίσης ἀσμάτιον φαίνεται μᾶλλον ὅτι εἶναι καὶ τὸ IV 2, τὸ ὁποῖον, ποιηθὲν ἴσως ὀλίγῳ πρότερον, εἶπον ἐνώπιον τοῦ Φωκᾶ ὑβρίζοντες αὐτὸν οἱ Πράσινοι ἐν τῷ Ἴπποδρόμῳ (609):

Πάλιν στὸν καῦκον ἐπιες,
πάλιν τὸν νοῦν ἀπώλεσας²¹.

Ἀποτελεῖται τοῦτο ἐκ δύο διμέτρων τροχαϊκῶν καταληκτικῶν, ἡ δ' ὀρθοτέρα ἀνάγνωσις αὐτοῦ, ὡς νομίζομεν, εἶναι:

Πάλι εἰς τὸν καῦκον ἐπιες,
πάλιν τὸν νοῦν ἀπώλεκες.

Ὁ Θεοφάνης ἐτήρησεν ἀμετάλλακτον τὸν εἰς κα διαλεκτικὸν τύπον τοῦ δευτέρου ἀορίστου εἰς -σα, ὅστις καὶ νῦν πολλαχού τῆς Ἑλλάδος εἶναι συνη-

Ἐπέσκωπτόν τε καὶ τὸν ἱεράρχην τὸ τηρικαῦτα κειροῦ ὃν πατριάρχην σύνηθες Ρωμαίους ἀποκαλεῖν. Ἰωάνν. Ἀντιοχ., ἀπ. 218c (= Müller, F.H.G. V 35 6 = Excerpta de insid. 148,7). Κεδρην. 703,13. Τὸ ἄσμα ἀναφέρουσιν οἱ ἐπόμενοι, ὧν τινὲς μετὰ γλωσσικῶν ἢ μετρικῶν παρατηρήσεων: Ζαμπέλιος, Ἄσμ. δημ. 303. Βυζαντ. μελέται, Ἀθ. 1857, σ. 622 (ἐκ τοῦ Θεοφ.). Deville, De popularibus cantilenis apud recentiores Graecos, Paris 1866, σ. 34 (ὁμοίως). Σάθας, Κρητικὸν θέατρον, 1878, Α', σ. τνθ' (ὁμ.). Σ. Π. Λάμπρος ἐν Παρνασσῷ 1879, τ. Γ', σ. 400 κέ. (= Μικταὶ σελίδες, 1905, σ. 385-394). Romans grecs, Par. 1880, σ. VIII. Krumbacher, Byz. Litteraturgesch., σ. 792. Πρβλ. Σάθα, Μνημεῖα ἑλλ. ἱστ., τ. VII, σ. XIV.

20. Στ. 1. εἶρεν Ἰω. Ἄντ. δάμαλιν Ἰω. Ἄντ., Κεδρ. καὶ τρυφεράν παραλείπουν Θεοφ., Κεδρ. δαμαλίδ ἀπ. Deville δάμαλιν Maas. — 2. καὶ ὡς Maas ἀλεκτόριν (ἀλεκτόριον δ.γ.) Θεοφ. οὕτως αὐτὴν Ἰω. Ἄντ. οὕτως παραλείπ. Θεοφάν. καὶ Κεδρην. ταύτην Θεοφ. πεπήδηκεν αὐτὴν Κεδρ. ταύτη ἐπιπεπήδηκεν Λάμπρ. τὴν ἀντί τοῦ αὐτὴν προτείνει μετ' ἐνδοιασμοῦ διόρθωσιν ὁ Κρ. — 3-7. παραλείπονται ὑπὸ Ἰω. Ἄντ. — 3. τὰ παιδία εἰς κῶδ. Θεοφ. ξυλοκούκουδα Κεδρ. παιδία Maas. — 4.5. παραλείπονται ὑπὸ Κεδρ. — 5. ἄ <μου> συμπλήρωσις Maas. — 7. τὸν μέγαν βοῦν Κεδρ.

21. Ἰω. Ἀντιοχ., ἀπ. 218c (Müller, F.H.G. V 37 = Excerpta de insidiis 149, 16). Θεοφάν. σ. 457 Bonn. Γεώργ. Μοναχ., σ. 562 Mur. II 664, 19 De B. Κεδρην. I 709, 5 Bonn. Λέων γραμμ., σ. 145 Bonn. Γλυκᾶς Δ' σ. 551 Bonn. Πρβλ. Ζωναρ. ΙΔ' ιδ' 29. «Φωκᾶς ἐν Ἰππων ἀμίλλη τῶν δῆμων πρὸς αὐτόν τι ἀποσκωπῶντων, ἐκμανεῖς πολλοὺς μὲν ἀνεῖλε, κλπ». Ζαμπέλι., Βυζ. μελ., σ. 623 [στὸν κ. — ἀπώλεκας] ὄλος παρηλλαγμένον δι' αὐθαιρέτων μεταβολῶν ἐν Ἄσμ. δημ., σ. 229. Sophocles, Greek Lex., 1870, σ. 49 [εἰς τὸν κ. — ἀπέλεκες]. Σάθα, Κρητ. θέατρ., Α' σ. υ' [εἰς τὸν κ. — ἀπέλυκες (οὕτω)]. Lambros, Rom. gr., σ. IX [εἰς τὸν κ. ἢ στὸν κ.]. Krumbacher, Byz. Litt., σ. 793 [στὸν κ.].

Στ. 1. Πάλιν τὸν οἶνον Κεδρην., οἱ λοιποὶ Πάλιν εἰς τὸν κ. — 2. ἀπόλεκες κῶδ. m, Θεοφ., οἱ λοιποὶ κῶδ. ἀπέλεκες.

θης· τὸ δὲ ν̄ πρὸ τοῦ σ̄ δὲν ἀνέχεται ἢ δημῶδης, δυνάμεθα δὲ νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ φθογγολογικὸς οὗτος κανὼν εἶναι παλαιότερος²²· καὶ τὸ πάλι ἀντὶ τοῦ πάλιν ἦτο ἐν χρήσει πολὺ πρὸ τοῦ ζ' αἰῶνος.

Ὅμοιον εἶναι καὶ τὸ ἄσματιον V, τὸ ὁποῖον πρὸς ὕβριν τοῦ Κωνσταντίνου Ε' (741-775) εἶπεν ὁ δῆμος ἐν ἱπικῷ ἐπίσης ἀγῶνι:

*Ἡ Ἀγάθη ἐγήρασεν,
σὺ δὲ ταύτην ἀνενέωσας²³.*

Ὡς δ' ὁμοίως φέρεται τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀναγνωρισθῆ ὡς ἄσμα. Τοῦ πρώτου στίχου αἱ χασμῶδαι εἶναι ἀφόρητοι. Καὶ ὑπάρχει μὲν ἡ γνώμη, ὅτι εἰς τὴν τονικὴν ποίησιν τῶν Βυζαντινῶν παρέχεται πλήρης ἄδεια χασμῶδιων, ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι ὀρθή· χασμῶδαι παρατηροῦνται εἰς τὴν ρυθμικὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν καὶ ἐν τινι μέτρῳ εἰς τοὺς πολιτικοὺς στίχους τῶν λογίων· τὸναντίον δὲ ἡ δημῶδης ποίησις τῶν Βυζαντινῶν ἀποφεύγει τὴν χασμῶδιαν, σχεδὸν ὅσον καὶ ἡ σημερινὴ δημῶδης ποίησις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν ἣ σπανιώτατα καὶ δὴ μόνον εἰς τοὺς ἀπαγγελλομένους στίχους εἰσχωροῦσι χασμῶδαι· ὅπου δ' ἄλλοθι παρατηροῦνται χασμῶδαι, αὗται προέρχονται ἐκ μνημονικοῦ λάθους τοῦ ἀντιγράφωντος ἢ ἀπαγγέλλοντος τὸ ἄσμα.

Ἀλλὰ καὶ ἄρρυθμον εἶναι τὸ προκείμενον ἄσματιον. Ὁ Ζαμπέλιος ἐζήτησε διὰ διορθώσεων ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν ρυθμὸν γράφων *Ἡ Ἀγάθη μας ἐ., σὺ δὲ τὴν ἀ.* Ἀλλ' αἱ διορθώσεις αὗται εἶναι ἀβλαβεροί. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι οἱ νεώτεροι μετρικοί δὲν ἀπαιτοῦσι ρυθμὸν ἐκ τῶν βυζαντινῶν στίχων, προσέχοντες εἰς μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν τόνον τοῦ πέρατος τοῦ στίχου· διὰ τὴν δημῶδη δ' ὁμοίως ποίησιν τῶν βυζαντινῶν χρόνων νομίζομεν ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ ὑποστηριχθῆ μετὰ πιθανότητος ὅτι εἶχε νόμους παντελῶς διαφόρους τῶν τῆς ἡμετέρας δημῶδους, ἥτις εἶναι ἡ φυσικὴ συνέχεια αὐτῆς.

Τὸ προκείμενον δὲ σκωπτικὸν δίστιχον ἀποκαθίσταται καθ' ἡμᾶς ὧδε:

*Ἡ Γηραγάθη ἐγήρασεν,
σὺ δ' αὐτὴν ἀνενέωσας.*

Ἀποτελεῖται δηλονότι ἐκ διμέτρου ἰαμβικοῦ καὶ διμέτρου τροχαϊκοῦ καταληκτικοῦ, κατὰ μετρικὴν σύζευξιν συνηθεστάτην εἰς ὀλιγόστιχα ἑμμετρα καὶ νῦν καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους²⁴. Περὶ δὲ τῆς κριτικῆς διορθώ-

22. Βλ. K. Kieterich, Untersuchungen, σ. 88-89. G. Meyer, Gr. Gramm.², § 273. Thumb, Handbuch², σ. 22.

23. Γ. Κωδιν., Π. κτισμ., σ. 97,7 Bonn. = Πάτρ. Κ/πόλ. Η' 68, σ. 240,11 Preger [αὐτὴν Κωδ. — ταύτην Pr.]. (Ζαμπέλ., Ἄσμ. δημ., σ. 354 [Ἡ Ἀ. μας ἐ. καὶ σὺ τὴν ἀνενέωσας]. Lambros, Rom. gr., σ. IX [ὁμοίως, ἐκ τοῦ Ζαμπελίου]. Maas [Ἰσως: ἀνενέωσας].)

24. Πρόχειρα παραδείγματα ἐκ τῶν πρώτων σελίδων τῶν συλλογῶν τῶν μεσαιωνικῶν παροιμιῶν τὰς ὁποίας ἐξέδωκα ἐν Παροιμίαις, τ. Α': Δίμετρος ἰαμβικὸς + διμέτρῳ τροχαϊκῷ

σεως παρατηροῦμεν ὅτι τὴν μὲν ἀντωνυμίαν αὐτὴν τοῦ δευτέρου στίχου παρελάβομεν ἐκ τοῦ Κωδινουῦ, τὸ δὲ *Γηραγάθη* (= γραῖα Ἀγάθη) εἶναι ὁ γνήσιος λαϊκὸς τύπος τοῦ ὀνόματος τῆς Ἀγάθης ἐκείνης, τῆς ἐρωμένης τοῦ σατιριζομένου βασιλέως. «Ἀγάθη, γραῦς ὠραία τῷ εἶδει σφόδρα. Ἐκλήθη δὲ *Γηραγάθη* διὰ τὸ φυλάξει αὐτῆς τὴν παρθενίαν χρόνους πολλοὺς» λέγουσιν τὰ Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ τὸ γηροκομεῖον, ὅπερ αὐτὴ ἐκτισεν, ἐλέγετο τὰ *Γηραγάθης*. Ὅθεν ἀναγκαιῶς αὐτοῦ τοῦ χλευαστικοῦ παρωνυμίου θὰ ἔκαμε χρῆσιν ὁ λαὸς διασύρων τὸν αὐτοκράτορα.

Τὸ VI ἐκ δύο διμέτρων τροχαϊκῶν στίχων εἶναι καὶ τοῦτο σκωπτικὸν ἄσμάτιον, ποιηθὲν περὶ τὸ 900:

*Ἀδελβέρτος κόμης κούρτης,
μακροσπάθης, γουνδοπίστης²⁵.*

Ὡς ἱστορεῖ ὁ διασώσας τοῦτο ἐπίσκοπος Κρεμῶνος Λουιπράνδος (I αἰών), ὁ διασυρόμενος κόμης τῆς αὐλῆς (κούρτης) Ἀδελβέρτος (Adelbertus), καίπερ φιλανθρωπότατος καὶ χρηστότατος ὅτε ἦτο νέος, ἐγένεν ἡλικιωθεὶς φαυλότατος· καὶ τοσοῦτον πονηρὰ ἦτο ἡ κρατοῦσα περὶ αὐτοῦ γνώμη, ὥστε ἐφέρετο ἄσμάτιον κοινότατον, ὑπὸ ἀνδρῶν καὶ παιδῶν ψαλλόμενον, τὸ ὁποῖον καὶ ἑλληνιστὶ καὶ ἐν λατινικῇ μεταγραφῇ καὶ μεταφράσει παραθέτει· λέγον δὲ ὅτι ὁ Ἀ. εἶχε μὲν μακρὰν τὴν σπάθην, ἀλλ' ἐλαχίστην τὴν πίστιν. Ἡ μετάφρασις εἶναι ἀκριβῆς καὶ τὸ κείμενον εἶχει κάλλιστα, οὐδὲ παρίσταται χρεία διορθώσεως τῆς λέξεως *γουνδοπίστης* εἶναι ὁ ἔχων κοντὴν, βραχίον τὴν πίστιν, ὁ κομποπίστης, κατὰ τροπὴν διαλεκτικὴν τοῦ ἀρκτικοῦ κ εἰς γ, καὶ τοῦ ο εἰς ου· ἡ τροπὴ τοῦ ο εἰς ου καὶ τοῦ κ ἐν ἀρχῇ λέξεως ἐπομένου φωνήεντος ἢ ὕγρου εἰς γ εἶναι συνήθης εἰς τὴν ἑλληνικὴν.²⁶

Ὁ Ἀδελβέρτος ἦτο μαρκίων Ἐπορηγίας (Eproregiae) ἐν Ἰταλίᾳ, τὸ ἄσμάτιον ἄρα συνετέθη καὶ ἐψάλλετο ὑπὸ Ἰταλῶν Ἑλλήνων. Ἡ δὲ γνώμη τοῦ Ad. Hofmeister (παρὰ Maas) ὅτι εἶναι πλάσμα τοῦ Λουιπράνδου εἶναι παντελῶς ἀπίθανος. Ὅσονδήποτε καλῶς καὶ ἂν ἐγίνωσκεν ὁ ἐπίσκοπος Κρεμῶνος τὴν ἑλληνικὴν, ἦτο δύσκολον νὰ πλάσῃ τὰ τοσοῦτον χαρακτηριστικὰ σύνθετα ἐπί-

καταληκτικῶ, σ. 19,37. Δίμετρος ἰαμβικὸς + διμ. τροχ., σ. 9,52. Δίμ. τροχ. + διμ. ἰαμβ., σ. 17,27. Δίμ. τρ. καταληκτικὸς + διμ. ἰαμβ. κατ., σ. 7,23. Δίμ. ἰαμβ. καταλ. + διμ. τροχ., σ. 29,82. Δίμ. ἰαμβ. κατ. + διμ. τροχ., κατ. εἰς συλλαβὴν, σ. 36,12. Δίμ. ἰαμβ. + διποδία τροχ., σ. 9,74. Διποδ. ἰαμβ. + διποδ. τροχ. κατ., σ. 10,3. Ἐκ δὲ τῶν σημερινῶν παροιμιῶν, ἀνοιγῶν τυχαίως εἶνα τόμον τῆς συλλογῆς μου, εἰς μίαν μόνον λέξιν (γραῖα) σημειῶνω τὰ ἐπόμενα παραδείγματα. Δίμετρ. ἰαμβ.+διμ. τροχ. κατ., ἀρ. 7. Δίμ. τροχ. + διμ. ἰαμβ., ἀρ. 1, Δίμ. ἰαμβ. κατ. + διμ. τροχ., ἀρ. 48.

25. L u i t p r a n d i, Antapodosis II, 34 ἐν P e r t z, Monumenta Germaniae historica, τ. V, σ. 295 [*Ἀδελβέρτος* (δ.γ. Ἀδεβέρτος) *κόμης κούρτης, μακροσπάθης, γουνδοπίστης*. Adelbertus comis curtis, macrospathis, gundopistis]. L a m b r o s, Rom. gr., σ. X. [διορθώνει τὸ γ. εἰς *κονδοπίστης*].

26. Βλ. F o y, Lautsystem, σ. 13. Τοῦ κυρίου ὀνόματος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος *Κονδοχέρης* (Θ ε ο φ ἄ ν . , σ. 366 Bonn) φέρονται εἰς τινὰ χειρόγραφα καὶ διάφοροι γραφαὶ *Γογδοχέρης* (ἀντὶ *Γονδοχέρης*).

θετα, ὧν τὸ ἕτερον μάλιστα εἰς διαλεκτικὸν τύπον· μόνος ὁ λαὸς ἦτο ἰκανὸς νὰ παραστήσῃ οὕτω λακωνικῶς καὶ ἐντόνως διὰ τῆς συνθετικῆς δυνάμεως τῆς δημώδους γλώσσης τὴν ἀντίθεσιν τοῦ ἤθους πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ σατιριζομένου ἀνδρός.

Ἔπονται εἰς τοῦτο τὰ δύο ἄσματα (VII 1.2) εἰς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν διάσωσιν αὐτοῦ πρὸ τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὸν θρόνον:

*Τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς
χαρῆς, Ἀλέξιε ἐνόησες το,
καὶ τὴν Δευτέραν τὸ πρωὶ
ὑπα καλῶς, γεράκιν μου²⁷*

καὶ τὸ ἀναφερόμενον εἰς ἐπεισόδιόν τι τοῦ πρὸς τοὺς Πατζινάκας πολέμου τοῦ βασιλέως:

*Ἀπὸ τὴν Δρίστραν εἰς Γολόην
καλὸν ἀπλήκτων Κομνηνέ²⁸.*

Ἡ πορφυρογέννητος θυγάτηρ τοῦ Ἀλέξιου ἀπηξίωσε νὰ περιλάβῃ εἰς τὴν ἱστορικὴν συγγραφὴν περὶ τῶν πράξεων τοῦ πατρός της τὰ εἰς ἰδιώτιδα φωνὴν στιχουργήματα ταῦτα, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐμφαίνειν ἀγάπην τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Ἀλέξιον καὶ θαυμασμόν διὰ τὸ κατορθῶμα τῆς εὐτυχούς διασώσεώς αὐτοῦ, κρίνει εὐμενέστατα, ὡς «τὴν τοῦ πράγματος ἐπίνοιαν ἐμμελεστικὰ πῶς ἀνακρουόμενον» καὶ παραφράζει ἀκριβῶς εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν. Τὸ δὲ δεύτερον σκῶπτει τὸν ἐν μάχῃ ἀτυχησάντα βασιλέα, οὐδὲ κἄν μνημονεύει. Διέσωσαν δ' ὁμοῦς αὐτὰ οἱ βιβλιογράφοι· ὁ παλαιότατος κῶδιξ τῆς Ἀλεξιάδος, ὁ φλωρεντίνος τοῦ IB' αἰῶνος (F¹) ἔχει ταῦτα ἐν τῇ φᾶ· ὁ δὲ σύγχρονος τῆς

27. Ἄνν. Κομν. Β' 4,1, σ. 69, 4 Reifferscheid [χαρεῖς]. Ζαμπελίου, Ἄσμ. δημ., σ. 363 [χαρεῖς-εἶπα]. Sophocles, Lex., σ. 49 [χαρῆς-εἶπα]. Lambros, Rom. gr., σ. XI [χαρεῖς Ἀλέξι ἐνόησ' το-εἶπα]. B. Schmidt παρὰ Ἄννη Κομνηνῆ, éd. Reifferscheid I. XIII [χαρὰ στ', ἐνόησές το-πρ. πετᾶς κ. γεράκιν]· οὕτω δ' ἀποκαθιστᾷ πολιτικούς στιχούς, ἀποβάλλων δύο λέξεις (Ἀλέξιε-μου). Συνόδης Παπαδημητρίου ἐν Ἐπετηρίδι τῆς παρὰ τῷ αὐτ. νεορωσικῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὀδησσοῦ Ἱστορικῆς καὶ φιλολογικῆς ἐταιρείας II Βυζαντ. τμήμα, ἐν Ὀδησσῷ 1892, σ. 281-287 (ρωσιστί). Τὴν διατριβὴν ταύτην γινώσκω ἐκ περιλήψεων αὐτῆς ἐν Byz. Zts. 1893, II, σ. 141 καὶ ἐν Βυζαντινοῖς χρονικοῖς τῆς Πετροπόλεως, 1894, I, σ. 440 [χαρῆς, Ἀ. ἐνόησές το-ὑπα κ.]. Maas [χαρεῖς-Ἀ. ἐνόησες το-ὑπα].

28. Ἄνν. Κομν. Ζ' 3, σ. 240,5 [ὅτε καὶ (A, παραλείπονται ὑπὸ τοῦ F¹) ἔλεγον οἱ πολῖται ἀπὸ τὴν δρίστραν εἰς γολόην καλὸν ἀπλήκτων (ἀπληκτων A) κομνηνέ (F¹ ἐν τῇ φᾶ, A). B. Schmidt, ἐνθ' ἀν., σ. XVII [ἀπλήκτων — ἐρμηνεύων: Von Dr. nach. G. ist eine schöne Reise für einen unverwundeten]. W. Fischer ἐν Berl. phil. Wochenscher, 1885, σ. 390-393 [ὅτι τὸ μέτρον τοῦ ἄσματιοῦ εἶναι ἀναπαιστικὸς δίμετρος καὶ τροχαϊκὸς δίμετρος]. Συνόδης Παπαδημητρίου, ἐνθ' ἀν., [Γολόην-ἀπλήκτων, καὶ ὅτι τὸ μέτρον εἶναι τονικὸς τετράμετρος (αμβικὸς)]. Maas [Γολόην].

Ἐννης ἐπιτομεὺς τῆς Ἀλεξιάδος, οὗ τὸ ἔργον ἔχομεν ἐν χειρογράφῳ τοῦ Μονάχου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (Α), τὰ συμπεριέλαβεν εἰς τὸ κείμενον²⁹.

Τὸ πρῶτον ἄσματιον ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων διμέτρων ἰαμβικῶν ἐναλλάξ ὀξυτόνων καὶ προπαροξυτόνων. Ἡ δ' ἔννοια αὐτοῦ ἐσαφηνίζετο ὑπὸ τῆς παραφράσεως τῆς Ἐννης τῆς Κομνηνῆς: «Κατὰ μὲν τὸ τυρώνυμον Σάββατον ὑπέρευγέ σοι τῆς ἀγχινοίας, Ἀλέξιε, τὴν δὲ μετὰ τὴν Κυριακὴν δευτέραν ἡμέραν καθάπερ τις ὑπιπέτης ἰέραξ ἀφίπτασο τῶν ἐπιβουλευόντων βαρβάρων». Ὅτι δηλ. ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, πληροφορηθεὶς τὰ τεκταινόμενα κατ' αὐτοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου, κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου (13 Φεβρουαρίου 1081) καὶ νὰ φθάσῃ τὴν πρωίαν τῆς Δευτέρας (15 Φεβρουαρίου) εἰς Τζουρουλὸν τῆς Θράκης, ὅπου ἠνώθη μετ' αὐτῶν συναποστατήσαν τὸ στράτευμα.

Δυσκόλως δ' ὁμοῦς ἠδύνατο νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν ἐλευθέραν παράφρασιν τῆς Ἀλεξιάδος ἡ λέξις τοῦ δημώδους ἄσματιου. Τὸ ὕπα καλῶς, παραδιορθωθὲν μάλιστα εἰς εἶπα, ἐφαίνετο ἀκατανόητον, ἀλλ' ὀρθῶς ὁ Παπαδημητρίου ἀνεγνώρισεν ὅτι εἶναι β' πρόσωπον τῆς προστακτικῆς τοῦ ὑπάγω, καὶ ὅτι καὶ τὸ ἀντιστοιχοῦν ἀφίπτασο τῆς Ἀλεξιάδος εἶναι προστακτικῆς ἐγκλίσεως. Ὁ Maas ἀντικατέστησε διὰ τοῦ τύπου τούτου ὕπα τὸ ἐν τῇ δημῳδίᾳ βοῆ τῶν Βενέτων πρὸς τὸν Φωκᾶν ὑπὸ τοῦ Θεοφυλάκτου τοῦ Σιμοκάττα καὶ τοῦ Θεοφάνους παραδεδομένον ὕπαε (IV, 4) καὶ σημειώνει ὁμοίαν φράσιν τοῦ Λεόντιου ἐν τῇ βίῳ Συμεῶνος τοῦ διὰ Χριστὸν σαλαῦ (σ. 1717 A Migne): «Ὁ παγε καλῶς». Ἀπαράλλακτον σχεδὸν τὴν φράσιν τοῦ ἄσματιου ἔχομεν ἐν ἄσματι τοῦ λεγομένου Ἀλφαβήτου τῆς ἀγάπης (ἀρ. 29, σ. 20 Wagner): Ὑπα καλῶς, πετρίτη μου. (Τὸ ἄσμα εἶναι ὡς ἀπὸ μέρους κόρης πρὸς τὸν ἀναχωροῦντα ἐρώμενον). Τὸ ὕπα εὐρίσκομεν προσέτι καὶ παρὰ τῷ Βρυεννίῳ³⁰ καὶ πολλάκις καὶ κατὰ διαφόρους τύπους ἐπαναλαμβανόμενον ἐν τῷ Λόγῳ παρηγορητικῷ περὶ δυστυχίας καὶ εὐτυχίας³¹. Τὸ δ' ἀνεξήγητον χαρεῖς εἶναι ἐπιρρηματικὴ ἐπευφημία καλῶς ἀποδιδομένη διὰ τῆς παραφράσεως τῆς Ἀλεξιάδος ὑπέρευγέ σοι. Εὐρίσκομεν αὐτὴν καὶ ἐν τῇ Ἐσκωριαλειῷ διασκευῇ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτη 1457 (βλ. ἀνωτέρω, σ. 594): χαρῆς καὶ ἄς δευτερώσης. Ἄλλοι τύποι εἶναι νὰ πιχαρῆς (Ἀλφαβ. ἀγ. 64, σ. 38 Wagner) καὶ χαρίσου το³². Σήμερον κοινότατος τύπος εἶναι χαρῶ σε³³.

29. «Τὸ δὲ ἄσματιον αὐταῖς λέξεσιν εἶχεν οὕτως· Τὸ Σ. — γεράκιν μου».

30. Ἐν Παπαδοπούλου Κεραμέως, *Varia sacra graeca*, σ. 294.

31. Ἐκδοθῆντι ὑπὸ Λάμπρου, *Romans grecs*, σ. 289 κὲ ἐκ κώδ. τῆς Ὁξφόρδης (O) καὶ ἐν Ν. Ἐλληνομνήμονι, τ. Γ', σ. 407 κὲ ἐκ κώδικος τῆς Λιψίας (Λ): ὕπα καλῶς (στ. 190. 194. 369. 412 Λ) ὕπαε καλῶς (στ. 190. 377 O) ὕπαγε καλῶς (στ. 318 Λ. 367 O) καλῶς ὑπάγεις (στ. 244. 248 Λ. 249. 253 O) καλῶς ὑπάγαινε (στ. 422 O).

32. *Πρόδρομ.* Γ' 325. 326 πο (σ. 63 Hesseling et Pernot): στήν γλῶσσαν μου γυρίζεται, δαῖμον ἀνάθεμά σε, | χαρίσου το, ὀδρόλικον, μόλις ἐπέτυχά το [δ. γ. συγχαρίσε, τὸ δρόλικον].

33. Π.χ. Κρήτης ἄσματιον: «κ' ἄσπρα λουλούδια κρέμονται, χαρῶ σε, στήμ ποδιά σου» (Λαογρ. Α' 290, 46). «Ἐν Κύπρῳ ὁ σύζυγος καλῶν τὴν σύζυγόν του, δὲν καλεῖ ποτὲ αὐτὴν

Τὸ δεῦτερον ἐκ δύο διμέτρων ἰαμβικῶν ἄσμάτιον διασύρει τὴν ἤτταν τοῦ Ἀλεξίου ἐν μάχῃ τινὶ κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Πατζινάκας πόλεμον (1090-1091). Κατέχων ὁ αὐτοκράτωρ τὴν Δρίστραν, πόλιν παρὰ τὸν κάτω Δούναβιν, συνῆψεν ἀκαίρως μάχην πρὸς αὐτοὺς ἀτυχῆ· κατατροπωθέντων τῶν στρατευμάτων του, αὐτὸς τραυματίας μόλις διεσώθη φεύγων διὰ νυκτὸς εἰς Γολόην, ὅπουθεν μεθ' ἡμέρας τινὰς μετέβη εἰς Βερόην. Ἀπλήκτον εἶναι ὁ καταυλισμός, ὅθεν τὸ ἄσμάτιον χλευάζει τὸν βασιλέα, ὅστις κατέχων τὴν πόλιν Δρίστραν ἠναγκάσθη διωκόμενος νὰ καταυλισθῆ εἰς τὴν Γολόην.

Παρατρέχοντες τὰλλα παρὰ Maas ἄσματα (VIII. IX 1-17), διότι, ὡς εἶπομεν, νομίζομεν ταῦτα λογίας προελεύσεως, ὀλίγα τινὰ μόνον θὰ εἶπωμεν περὶ τοῦ τελευταίου ἄσματος τῆς συλλογῆς αὐτοῦ. Διεσώθη τοῦτο διὰ λατινικῶν χαρακτήρων μεταγεγραμμένον ἐν χειρογράφῳ τοῦ IB' αἰ. τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Cambrai (κῶδ. 512) καὶ ἐν Βαλλικελιανῷ κῶδ. F 73 τοῦ IE' αἰῶνος, ἐξεδόθη δὲ καὶ ἀποκατεστάθη κατὰ τὸ ἐνὸν εἰς τὸν ἑλληνικὸν τύπον αὐτοῦ ὑπὸ P. Fabre (Le polyptyque de chanoin Benoît ἐν Travaux et mémoires des facultés de Lille, τ. I., Lille 1889) καὶ ὑπὸ V. Tommasini (Sulle laudi greche conservate nel Liber politicus del canonico Benedetto ἐν τόμῳ ἐκδοθέντι ἐπὶ τῆ εἰκοσιπενταετηρίδι τῆς διδασκαλίας τοῦ Ernesto Monachi ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἐν Ρώμῃ 1901, σ. 377-388). Συμβολὰς δ' ἀξιολογωτάτας πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου καὶ ἐρμηνείαν αὐτοῦ παρέσχον ὁ Krumpholtz (Byz. Litteraturg. 256-257 § 108 καὶ ἐν Byz. Zts. 1902 XI 587-588) καὶ ὁ Maas.

Τὸ ἄσμα τοῦτο ἐψάλλετο ἐν Ρώμῃ ὑπὸ παιδῶν ψαλτῶν κατὰ τὴν λεγομένην ἑορτὴν τῶν κεράτων (Cornuopia). Κατὰ τινὰ εἰκασίαν, ἡ ἑορτὴ αὕτη ἦγετο ἤδη ἀπὸ τοῦ Θ' ἢ Γ' αἰῶνος, πάντως δὲ τὸ ἄσμα εἶναι πολὺ παλαιόν, ἀφοῦ εὐρίσκεται ἐν χειρογράφῳ τοῦ IB' αἰῶνος, καὶ εἶναι ἐν αὐτῷ παρεφθαρμένον καὶ πολλὰ ἔχει χάσματα ἐκ παραλείψεως στίχων καὶ συγχωνεύσεως εἰς ἓν δύο ἢ τριῶν ἄσμάτων. Ἐχει δὲ τὸ κείμενον τοῦτο μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς δημώδους ἑλληνικῆς ποιήσεως, διότι ἀποτελεῖται ἐξ ἄσματιῶν φερομένων μέχρι τοῦ νῦν διὰ στόματος εἰς πολυαριθμούς παραλλαγὰς καὶ διότι τὸ ἐν τούτων, τὸ *χελιδόνισμα*, εἶναι πολὺτιμον ἐκ παραδόσεως περιλειμμα ἀρχαιοτάτων ἐθίμων καὶ ἄσμάτων. Ἀλλὰ μὴ ἔχοντες πρόχειρα τὰ ἔργα τοῦ Fabre καὶ τοῦ Tommasini³⁴ καὶ ἐπειδὴ κατ' ἀνάγκην θὰ ἐπεξετείνετο εἰς μῆκος ὁ λόγος ἐκ τῆς συνεξετάσεως τῶν σημερινῶν εἰς πολλὰς δεκάδας ἀνερχομένων παραλλαγῶν, ὧν αἱ τοῦ χελιδονίσματος μάλιστα εἶναι ἀξίαι λεπτομερεστέρας μελέτης, περιοριζόμεθα νῦν εἰς τινὰς μόνον παρατηρήσεις.

ὄνομαστί, ἀλλὰ διὰ τοῦ χαριεντισμοῦ *χαρῶ σε*, ἵνα ἀποδείξῃ τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην του, καὶ ὅταν ζητεῖ παρ' αὐτῆς πρᾶγμα τι, πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ χαριεντισμοῦ ζητεῖ τοῦτο, ὅσον *χαρῶ σε, φέρε μου ἓνα λαμπρόν*. (Ὁ ἐν Κ/πόλει Σύλλ., τ. Η', σ. 495).

34. Ὡς βάσιν πάσης περαιτέρω μελέτης τοῦ ἄσματος ὁ Krumpholtz (Byz. Zts. XI, σ. 588) ἐθεώρει ἀπαραίτητον τὴν χρῆσιν τελείων πανομοιοτύπων τῶν χειρογράφων, διότι εἰς τὰς ἐκδόσεις ὑπάρχουσι πολλὰ τὰμφίβολα.

Τὰ χειρόγραφα παρέχουσιν ἀτελές καὶ κολοβὸν κείμενον χελιδονίσματος ἢ φθῆς εἰς τὸ ἔαρ, ἐν συμφυρμῷ μετ' ἀποσπασμάτων ἄλλων ἰσμάτων συγγενῶν, ὧν τινὰ καὶ εἰς τὰς σημερινὰς παραλλαγὰς τῶν χελιδονισμάτων συγγενεύονται μετὰ τοῦ κυρίου ἰσματος, ἐν δέ, τὸ ἀλφαβητάριον, οὐδεμίαν συνάφειαν ἔχον πρὸς τὸ χελιδόνισμα, παρ' ἡμῖν ἐνίοτε συνάπτεται μόνον πρὸς τοὺς θρήνους τῆς μεγάλης ἐβδομάδος. Ἀτελῆ ἀποσπάσματα τῶν διαφόρων τούτων ἰσμάτων, χαλαρῶς συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκατάληπτα, ἐφ' ὅσον δὲν συμπληροῦνται καὶ ἐπεξηγοῦνται ὑπὸ σημερινῶν δημῶδων παραλλαγῶν, παρέχουσιν εἰς τὸ κείμενον ἔμφασιν παντελοῦς ἀσυναρτησίας. εἶναι δὲ τῆσματα ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται τοῦτο: α') εὐχετικά, οἷα τὰ συναπτόμενα εἰς τὰ σημερινὰ ἰσματα τῶν καλάνδων καὶ τᾶλλα ἑορταστικά (στ. 1-14. 37-42. 59-62). β') Πολυχρονισμοὶ (77-82 ἢ 87). γ') Ἀλφαβητάρια (21-29) [Α-Δ] (65-74) [Α-Ι]. δ') Χελιδόνισμα (22. 32-36. 43-52). ε') Χαιρετισμοὶ εἰς τὸ ἔαρ (55. 88-90) καὶ ς') Ἐπῶδαί πρὸς δίωξιν τοῦ χειμῶνος ἢ τοῦ ἐκπροσωποῦντος αὐτὸν Φεβρουάρη (15-20. 53-54).

Κοινὸς χαρακτήρ πάντων τῶν ἰσμάτων τούτων εἶναι τὸ τροχαϊκὸν μέτρον αὐτῶν, ὅπερ διετήρησαν καὶ πᾶσαι αἱ σημερινὰ παραλλαγὰί τῶν χελιδονισμάτων, ἐν μέρει δὲ καὶ τινὰ τῶν ὁμοίων ἀλφαβηταρίων. Τάσις τις πρὸς μετατροπὴν τῶν βραχέων τροχαϊκῶν στίχων εἰς πολιτικούς ἐξεδηλώθη μὲν ἐνωρίς, ἀλλὰ δὲν κατίσχυσεν. Εἰς ἐν τῶν ἀλφαβηταρίων ἐν τῷ βιενναίῳ κώδικι τοῦ 15^{ου} αἰῶνος (θεολ. ἑλλην. 244 σ. 103) παρατήρησεν ἤδη ὁ Κίτιπθασερετ (Byz. Lit.² 257) ὅτι ὁ πρῶτος στίχος, πολιτικὸς δεκαπεντασύλλαβος, δυσαρμοστεῖ πρὸς τοὺς ἐπομένους βραχεῖς στίχους. Ὁ στίχος ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἀρχὴ τοῦ κόσμου γέγονεν ὁ κτίστης τῶν ἀπάντων.

Ὅμοίως καὶ εἰς δημῶδες ἀλφάβητον, προστεθειμένον εἰς τὸ τέλος κορινθιακοῦ θρήνου τῆς μεγάλης Παρασκευῆς οἱ δύο πρῶτοι στίχοι (44-45) εἶναι πολιτικοί, οἱ δὲ λοιποὶ (46-62) δίμετροι τροχαϊκοὶ καταληκτικοί, ὡς καὶ οἱ τῶν δύο ἀλφαβηταρίων τοῦ προκειμένου χελιδονίσματος.

*Ἄλφα εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ βῆτα βασιλεύει,
γάμμα γεννιέται ὁ Χριστὸς καὶ δέλτα δι' ἀγγέλου³⁵.*

Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν παραλλαγῶν τοῦ χελιδονίσματος μία μόνον ἔχει τὸν πρῶτον στίχον πολιτικόν, ἐνῶ οἱ λοιποὶ εἶναι δίμετροι τροχαϊκοὶ καταληκτικοί:

*Χελιδονάκι μου γοργό, γοργό μου χελιδόνι,
ποῦ ρθες ἀπ' τὴν ἔρημο,*

35. Λελέκου, Δημοτικὴ ἀνθολογία, Ἀθ. 1868, σ. 15. (Τὸ πρῶτον κῶλον εἶναι προδήλως ἐσφαλμένον, ὄχι μόνον διὰ τὰς δύο χασμῶδίας, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ἔχει κᾶν λέξιν ἀπὸ τοῦ Α ἀρχομένην). Εἰς τὰ ἀλφαβητάρια τῶν κωδ. τοῦ Καμβραὶ καὶ τοῦ Βαλλικελιανοῦ παρεκκλίνοσι μικρὸν τοῦ μετρικοῦ τούτου σχήματος οἱ στ. 65.67.70.72.

τί καλά μας ἤφερες;³⁶

Πρόδηλον δ' ὅτι ὁ στίχος οὗτος μετεβλήθη διὰ παλλιλογίας, καὶ ὅτι ὁ ἀδιάφθορος εἶναι:

Χελιδόνι μου γοργό,
ποῦ ρθες ἀπ' τὴν ἔρημο κτλ.

ὡς ἔχει ἐν παραλλαγῇ τοῦ αὐτοῦ τόπου³⁷.

Ἄλλο κοινὸν γνώρισμα τοῦ χελιδονίσματος τῶν δύο κωδίκων καὶ τῶν σημερινῶν παραλλαγῶν εἶναι ὅτι ἀδόμητα ὑπὸ παιδίων, ἀναφέρουσι τὰ πλεῖστα τὸ σχολεῖον καὶ τὰ μαθήματα αὐτῶν καὶ παραγγελίας τοῦ διδασκάλου τῶν, τὰς ὁποίας ὑποχρεοῦνται νὰ ἐκτελέσωσιν. Εἰς πολλάς γίνεται χρῆσις τῶν αὐτῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς τὰς παλαιὰς ἐκεῖνας παραλλαγὰς τῶν χειρογράφων. Ἀναφερομέν τινα παραδείγματα: *πέντε πέντε, | ἄλλα πέντε, | δεκαπέντε* (στ. 34-36). Ὁ Maas παρετήρησε τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ παρὰ Passow, ἀρ. 309: *δός μ' ἐμένα πέντ' αὐγά | καὶ ἄλλα πέντε κόκκινα· φέρονται δ' ὁμοια καὶ εἰς ἄλλας παραλλαγὰς³⁸: μὴ μὲ δειρήσ | εἰς τὰς χεῖρας | καὶ στὸ τρῆμα* (στ. 32-33). Πρβλ. Passow, ἀρ. 309: *ἂν ἀργήσω δέρνει μας | πάλι μεταδέρνει μας κλπ³⁹. στὸ σχολεῖον τρέχοντες | γράμματα μανθάνοντες* (στ. 45). Πρβλ. Λευκίου, Ἀνατροπῆ, σ. 26: *ποῖον ὁρόμον δείξετε | τῶν γραμμάτων τῶν καλῶν*. Παρνασσ., τ. Γ', σ. 957. Γουσιίου, Ἡ κατὰ τὸ Πάγγαιον χώρα, σ. 43: *πόσον ὁρόμον ἔκαμες | κ' ἐμάθετε τὰ γράμματα, | γράμματα βασιλικά* (Δοξάτου καὶ Λακκοβικίων). Πανδῶρ., τ. Κ', σ. 112: *τῶν γραμμάτων οἱ σοφές, | τῶν σχολίτων οἱ χαρές* (Μάνης). — Περὶ τῆς ἐαὶ λέξει δ' ὁμοιότητος τῶν παραλλαγῶν προκειμένου, ἃς σημειωθῆσι καὶ οἱ περὶ τῆς χελιδόνος στίχοι: *διὰ ὕδωρ καὶ πηλοῦ | πύργον οἰκοδόμησα* (στ. 28, 29). Πρβλ. Γουσιίου, ἐνθ' ἀν.: *θάλασσα μᾶς πέρασε, | πύργον μᾶς θεμέλιωσε* (ἡ χελιδόνα). Βλ. καὶ Βυζαντινά χρονικά Πετρούπ., τ. Γ', σ. 205. Παρὰ δὲ τῷ Passow, ἀρ. 305 ἢ αὐτῇ ἔννοια: *θάλασσαν ἐπέρασε, | τῇ φωλιᾷ θεμέλιωσε*, ὅπερ μᾶς δεικνύει πῶς ἐνεκα τῆς μεταβολῆς μιᾶς λέξεως θὰ ἦτο δύσκολον νὰ διαγνωσθῆ ἡ στενὴ συνάφεια δύο παραλλαγῶν, ἂν δὲν ἦσαν γνωσταὶ αἱ βεβαιοῦσαι ταύτην ἄλλαι παραλλαγαί.

Ὁ χαιρετισμὸς τοῦ ἔαρος, ὃν αὐτοτελῆ καὶ εἰς ἴδιον ἄσμα διατυπωμένον ἔψαλλον οἱ κράκται καὶ ὁ λαὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ τοῦ βασιλέως

*Τδε τὸ ἔαρ τὸ γλυκύ, πάλιν ἐπανατέλλει,
φέρων ὑγείαν καὶ χαρὰν καὶ τὴν εὐημερίαν, κτλ.*

36. Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρον δημ. ἄσμ., σ. 191, 2. Passow, ἀρ. 306 (ὅστις διορθῶναι τὸν παρὰ Tommaseo στίχον). Ὁ στίχος προῆλθεν ἐκ τοῦ ἄλλου ἄσματος παρὰ Passow 308, ὅπερ δὲν εἶναι χελιδονίσμα, ἂν καὶ οὕτω τὸ ἐπιγράφει ὁ ἐκδότης.

37. Ἀραβαντινοῦ, Ἄσμ. δημ., σ. 261, ἀρ. 442 (ἐνταῦθα ὁ ταράττων τὸ μέτρον ἐσφαλμένος τύπος χελιδονάκι). Πρβλ. καὶ τὸ κερκυραϊκὸν παρὰ Passow, ἀρ. 306.

38. Παρνασσός, τ. Γ', σ. 957 (Δοξάτου Μακεδονίας). Γουσιίου, Ἡ κατὰ τὸ Πάγγαιον χώρα, σ. 43 (Λακκοβικίων). Βυζαντ. Χρονικά Γ' 205. Πρβ. Passow, ἀρ. 307.

39. Βλ. καὶ Ἀναγνωστοῦ, Λεσβιακά, σ. 212. Δ. Ἀγγελίδου, Φιλολογικά, Ἀθ. 1897 (Ναυπάκτου) *κι ἂν ἀργήσω δεῖρε με | πάλι μεταδεῖρε με*. Λευκίου, Ἀνατροπῆ, σ. 26. Πανδῶρ. ΙΑ', σ. 450 (Στενιμάχου).

ὁ χαιρετισμὸς οὗτος συνάπτεται πρὸς τὸ μεσαιωνικὸν χελιδόνισμα· εἰς δὲ τὰς πλείστας τῶν σημερινῶν παραλλαγῶν τούτου πολλαχῶς ἐκδηλοῦται ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ ἔαρος καὶ τῇ ζωογονήσει τῆς φύσεως⁴⁰.

Αἱ δὲ παρεμβαλλόμεναι εἰς τὸ μεσαιωνικὸν χελιδόνισμα ἐπφδαὶ πρὸς δίωξιν τοῦ χειμῶνος⁴¹ ὑποδεικνύουν ὅτι ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ ἵσματος δὲν ἦτο ὁ ἑορτασμὸς τῆς ἐπανόδου τῶν χελιδόνων, ἀλλ' ἡ ἀποτροπὴ τῶν κακῶν τοῦ χειμῶνος, ὅτι ἄρα καὶ τὸ ἔθιμον καὶ τὸ ἵσμα ἀνήκουσιν εἰς τὰς πολυπληθεῖς μαγικὰς τελετάς, τὰς εἰς τακτοὺς καιροὺς γινομένας πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀγαθῶν καὶ προφύλαξιν ἀπὸ τῶν κακῶν, αἵτινες τοσοῦτο συνήθεις εἶναι εἰς διαφόρους λαοὺς, καὶ δὴ καὶ παρὰ τῷ ἀρχαίῳ καὶ τῷ σημερινῷ ἑλληνικῷ λαῷ. Εἰς τινὰς τῶν σημερινῶν παραλλαγῶν ὁ Φεβρουάρης χαρακτηρίζεται φοβερός, βροχερός, λασπερός⁴², πολλαὶ δὲ περιέχουσιν ἐπφδάς κατὰ τῶν ἐντόμων καὶ ἄλλων φθοροποιῶν ζώων καὶ ἐπικλήσεις ἀγαθῶν, τῶν ὁποίων ὁ τύπος *ὄξω-μέσα, ὑγεία καὶ χαρὰ ἢ ἡλιος καὶ χαρὰ* κττ.⁴³ εἶναι αὐτὸς ὁ ἀρχαῖος *ἔξω βούλιμον, ἔσω δὲ πλοῦτον καὶ ὑγίειαν*.

Ἐν τέλει πρὸς συμπλήρωσιν τῆς συλλογῆς τοῦ Maas προσθέτομεν ἓν ἱσμάτιον παραλειφθὲν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὰς ἀπομεινῶν ἐπιβοήσεις ἢ τῆσμάτια, τὰναφερόμενα εἰς τὸν δημόσιον βίον τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἀτελῶς ἐν περιφράσει ἢ ἐν περιλήψει διασωθέντα ὑπὸ συγγραφεῖον.

Τὸ παραλειφθὲν ἱσμάτιον εἶναι τὸ συντεθὲν ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ (Σεπτ. 1056) πρὸς χλευασμὸν τοῦ στασιάσαντος ἐξαδέλφου τοῦ προκατόχου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ὀνόματι Θεοδοσίου. Βλ. Ζωναρᾶν, ΙΗ' 1, 14 (τ. ΙΙΙ, σ. 655 Bonn). «Εἰς τοῦτο δὲ τέλους τῆς ἐπιχειρήματος αὐτῷ καταστήσαντος, ὁ δημῶδης ὄχλος ἐπιγγελῶντες αὐτῷ ῥήματά τινα συνθέντες ἐπῆδον αὐτῷ· τὰ δ' ἦσαν:

*Ὁ μωρὸς ὁ Μονομάχος,
εἶ τι ἐφρόνει ἐποίησε.*

Ὁ πρῶτος στίχος εἶναι δίμετρος τροχαϊκός, ὁ δ' ἕτερος δίμετρος τροχαϊκός καταληκτικός.

40. Ἀραβαντινοῦ, σ. 261, ἀριθ. 442 (Ἡλείου). Πανδῶρ. ΙΑ' 450 (Στενιμάχου), 451 (αὐτόθεν), Κ' 112 (Μάνης). Θρακικὴ Ἐπετηρίς 1896, σ. 167 (Μετρῶν Θράκης). Παρνασσός Γ' 957 (Δοξάτου Μακεδονίας). Γουσίου, σ. 43 (Λακκοβικίων). Passow 305. Βυζαντ. Χρονικά Γ', σ. 205.

41. Στ. 53: *ἔξω Φεβρουάρης*, στ. 15: *φύγε, φύγε, Φεβρουάρης* (γρ. Φεβρουάρη, οἱ κώδ. februarie) κτλ. καὶ στ. 17.

42. Βρετοῦ, Ἐθν. ἡμερολ. 1868, σ. 109 (Θεσσαλίας). Βυζαντ. Χρον. Γ' 205. Passow, ἀρ. 305, 5-6. 21-22. ἀρ. 307.

43. Βρετοῦ, αὐτ. Πανδῶρ. ΙΑ' 451 (Στενιμάχου). Χασιώτ., σ. 191 (Ἡλείου). Ἀναγνώστου, Λεσβιακά, σ. 212. 213. Λευκίου, Ἀνατροπὴ, σ. 28. Θρακικὴ Ἐπετηρίς, σ. 168. Σταματιάδου, Σαμιακά, τ. Ε', σ. 380, 1. Βυζαντ. Χρον. Γ', 205. Passow, ἀρ. 307.309. Ἐστία, Δελτίον 1883, ἀρ. 336, σ. 2. Παρνασσός Γ' 957. Γουσίου, σ. 43.

Περίληψεις δ' ἄσματιών εὐρομεν εἰς βυζαντινοὺς συγγραφεῖς τὰς ἐπομένας.

1. Τῷ 558. «Ἐπειδὴ γὰρ ἅπας ὁ δῆμος, τοῦ ἔργου σφίσιν ἀπηγγελμένου, ἦδόν τε αὐτὸν (Βελισσάριον) καὶ ἀνύμνουν κατὰ ξυλλόγους, ὡς ὑπ' ἐκείνου περιφανέστατα σεσωσμένοι». (Ἀγαθίας Ε', 20, σ. 322 Bonn).

2. Τῷ 581, ἐπὶ τῇ διαδοθείσῃ φήμῃ, ὅτι ὁ χαγᾶνος τῶν Ἀβάρων πολιορκῶν τὴν Ἀδριανούπολιν ἠχμαλώτισε τοὺς στρατηγοὺς Κάστον καὶ Ἀνσιμούθ. «Ἐλοιδορεῖτο δ' ὁ αὐτοκράτωρ (Τιβέριος) εἰς τὸ φανερώτατον ἀπὸ τινῶν τῶν τοῦ πλήθους ἀσυνέτων καὶ στωμύλων ἀνδρῶν, ὧν τὰ τῆς γνώμης ἀζήλωτα· καὶ βλασφήμους ῥδᾶς κατ' αὐτοῦ συντιθέντες διέσυρον κωμωδοῦντες ἐμμελῶς τὸ ἀπαίσιον, οὐ τύχη ἀλλ' ἀνοία τὸ δυσχερὲς περιάπτοντες». (Θεοφύλακτ. Σιμοκάττ. Α', 17,5, σ. 103 Bonn).

3. 602-610. «Φωκᾶς... οὗ δὴ ἄρξαντος ἐπὶ τοιοῦτο κακώσεως Χριστιανοῖς ἤλασε τὰ πράγματα ὡς παρὰ πολλοῖς ἄδεσθαι, ὅτι Πέρσαι μὲν τὴν Ρωμαίων ἀρχὴν ἐκτὸς κατεπήμαινον, Φωκᾶς δὲ ἐνδον χεῖρω τούτων ἔπραττε». (Νικηφόρου Κ / πόλεως, Ἱστορία, σ. 3 Bonn).

4. 1091. Ἐπὶ τῇ πανωλεθρίᾳ τῶν Πατρινακῶν κατὰ τὴν μάχην τῆς 29 Ἀπριλίου, ὅτε «ὄλον ἔθνος μυρίαγδρον κατὰ μίαν καὶ μόνην ἠφανίσθη ἡμέραν». «Ἐνθεν τοι καὶ παρῳδιὸν τι οἱ Βυζαντινοὶ ἐπῆδον φάσκοντες: Διὰ μίαν ἡμέραν οἱ Σκύθαι τὸν Μάιον οὐκ εἶδον. (Α ν ν. Κο μ ν. Η' 5, Π 15, 27 Reiffersch. [δ. γ. διὰ μίαν ἡμέραν τὸ Μάιον, οἱ Σκύθαι τὸν Μάιον]).

5. 1104. Κατὰ τὴν διαπόμπειν τοῦ Ἀνεμᾶ καὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν. «Ραβδουχοὶ ἔμπροσθεν τούτων ἐπαλλόμενοι καὶ ἄσματιὸν τι γελοῖον καὶ κατάλληλον τῇ πομπῇ προσάδοντες ἀνεβῶν, λέξει μὲν ἰδιώτιδι διηρμωσμένον, νῦν δὲ ἔχον τοιοῦτον. Ἐβούλετο γὰρ τὸ ἄσμα πάνδημον πᾶσι παρακελεύεσθαι τε καὶ ἰδεῖν τοὺς τερυρανηκότας τούτους κερασφόρους ἄνδρας, οἵτινες τὰ ξίφη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἔθηξαν». (Α ν ν. Κο μ ν. ΙΒ' 6, Π, σ. 161 Reifferscheid).

6. 1344. Ὁ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς στρατοπεδεύων παρὰ τὴν μακεδονικὴν πολίχνην Κουμουτζηνοὺς ἔπεσε ν' ἀναπαυθῆ περι τὴν μεσημβρίαν ὑπὸ μέγα δένδρον· ἰδὼν δὲ ὄνειρον, ἠγέρθη τεταραγμένος ἐκ τοῦ ὕπνου· «καὶ τις ἐκεῖ παρῶν ἄσμάτων δημιουργὸς λύραν τε ἠρμόσατο ἐξεπίτηδες καί, οἶον πείθειν ἅπαντας ἀνέχειν ἐπ' αὐτοῦ, ἄσμα ἀνεκρούσατο. Καὶ ἦν τὰ τοῦ ἄσματος: Ἄνδρες (φησὶν) οἱ τῷδε τῷ δένδρῳ καὶ τῷδε τῇ σκιᾷ προσεοικότες ἀτεχνῶς παρόσον νῦν μὲν ὥρας μετέχοντες φαίνεσθε, ὅσον δ' οὐπω ἀωρίας ἐπιδραμούσης οἰχήσεσθε πρὸς μαρασμόν τε καὶ φθοράν, δεῦρο δὲ χαίρωμεν, καὶ ἐντροφῶμεν τῇ νεότητι, πρὶν τὸν θάνατον αὐτῆς κατοχρήσασθαι». (Νικηφ. Γρηγορ. ΙΔ' 4,6, σ. 705-706 Bonn. Πρβλ. Ἰωάνν. Καντακουζην. Γ' 70, τ. Π, σ. 429 Bonn). Ἦτο δὲ τοῦτο προσιώνισμα τῆς ἐπικειμένης αἰφνιδίας ἐπιθέσεως τοῦ Μομιτζίλου καὶ τῆς ἡττης τοῦ Καντακουζηνοῦ.

Τὸ ἐν παραφράσει ὑπὸ τοῦ Γρηγορᾶ ἀναφερόμενον ἄσματιον φαίνεται ὡς τις παραλλαγή τοῦ ὀρχηστικοῦ ἄσματος, τὸ ὁποῖον ἀπεστρογγυλισμένον μὲν καὶ διωρθωμένον ἐξέδωκεν ὁ Σπ. Ζαμπέλιος, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον εἶναι γνήσιον

δημοτικόν, διότι τὰ πλεῖστα μέρη αὐτοῦ συνελέχθησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν εἰς διαφόρους συλλογὰς⁴⁴.

44. Σπ. Ζαμπελίου, Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδῶ, Ἄθ. 1859, σ. 48.49. Λελέκου, Δημοτ. Ἄνθολ., σ. 132.136.138. Ἐπιδόρπιον, σ. 158.165. Ἀραβαντινοῦ, σ. 369. Ξενοφάνης, 1896, τ. Γ', σ. 478 (Κρώμνης). Σπ. Π. Λάμπρου, Κατάλογος βιβλ. Ἄγ. Ὅρους, τ. Α', σ. 404 (χφ. 10' αἰ. μονῆς Διονυσίου).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ